

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU18

Minoritetsfrågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om minoritetsfrågor som behandlas i betänkandet. Yrkandena gäller bl.a. judiskt liv i Sverige, sanningskommission om romernas situation, stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset, genomförandet av FN:s urfolksdeklaration, urfolksperspektivet i EU, stöd till organisationer, samisk rätt till mark och vatten, gemensam vallag för de nordiska sameparlamenten, Sametinget och samiskt självstyre, satsningar på samernas språk och kultur, en samisk språklag och försök med ett teckenspråkigt förvaltningsområde.

I betänkandet finns 14 reservationer (SD, V, C, MP) och ett särskilt yttrande (S).

Behandlade förslag

Cirka 50 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2023/24.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Bakgrund	6
Utskottets överväganden.....	8
Judiskt liv i Sverige	8
Sanningskommission om romernas situation	16
Stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset	20
Genomförandet av FN:s urfolksdeklaration	24
Urfolksperspektivet i EU	27
Stöd till organisationer	29
Samisk rätt till mark och vatten	32
Gemensam vallag för de nordiska sameparlamenten.....	35
Sametinget och samiskt självstyre	37
Samernas språk och kultur.....	40
Försök med ett teckenspråkigt förvaltningsområde	43
Motioner som bereds förenklat.....	46
Reservationer	48
1. Judiskt liv i Sverige, punkt 1 (SD).....	48
2. Judiskt liv i Sverige, punkt 1 (V, MP)	48
3. Stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset, punkt 3 (SD)	49
4. Stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset, punkt 3 (MP)	50
5. Genomförandet av FN:s urfolksdeklaration, punkt 4 (V, MP)	51
6. Urfolksperspektivet i EU, punkt 5 (V, MP).....	52
7. Stöd till organisationer, punkt 6 (C)	52
8. Stöd till organisationer, punkt 6 (MP)	53
9. Samisk rätt till mark och vatten, punkt 7 (MP).....	54
10. Sametinget och samiskt självstyre, punkt 9 (V).....	54
11. Sametinget och samiskt självstyre, punkt 9 (MP).....	55
12. Satsningar på samernas språk och kultur, punkt 10 (MP).....	56
13. En samisk språklag, punkt 11 (V, MP).....	56
14. Försök med ett teckenspråkigt förvaltningsområde, punkt 12 (MP).....	57
Särskilt yttrande.....	58
Judiskt liv i Sverige, punkt 1 (S)	58
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	59
Motioner från allmänna motionstiden 2023/24	59

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Judiskt liv i Sverige

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 9 och

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 15.

Reservation 1 (SD)

Reservation 2 (V, MP)

2. Sanningskommission om romernas situation

Riksdagen avslår motion

2023/24:2036 av Sanna Backeskog m.fl. (S).

3. Stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 12 och

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 17 och 18.

Reservation 3 (SD)

Reservation 4 (MP)

4. Genomförandet av FN:s urfolksdeklaration

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 2 och

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 9.

Reservation 5 (V, MP)

5. Urfolksperspektivet i EU

Riksdagen avslår motion

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 24.

Reservation 6 (V, MP)

6. Stöd till organisationer

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 12 och

2023/24:2490 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 31.

Reservation 7 (C)

Reservation 8 (MP)

7. Samisk rätt till mark och vatten

Riksdagen avslår motion

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 10 och 11.

Reservation 9 (MP)

8. Gemensam vallag för de nordiska sameparlamenten

Riksdagen avslår motion

2023/24:1854 av Isak From (S).

9. Sametinget och samiskt självstyre

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 3 och

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 7 och 8.

Reservation 10 (V)

Reservation 11 (MP)

10. Satsningar på samernas språk och kultur

Riksdagen avslår motion

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 15.

Reservation 12 (MP)

11. En samisk språklag

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 6 och

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 17.

Reservation 13 (V, MP)

12. Försök med ett teckenspråkigt förvaltningsområde

Riksdagen avslår motion

2023/24:2679 av Camilla Hansén m.fl. (MP) yrkande 5.

Reservation 14 (MP)

13. Motioner som bereds förenklat

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:97 av Gudrun Brunegård och Mathias Bengtsson (båda KD) yrkandena 1–3,

2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkandena 2, 10 och 11,

2023/24:964 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 4,

2023/24:989 av Lorena Delgado Varas m.fl. (V) yrkande 8,

2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 1,

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 7–9, 11, 14, 20 och 21,

2023/24:1839 av Carita Boulwén (SD) yrkande 1,

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 1–3, 6, 22 och 23,

2023/24:2490 av Malin Björk m.fl. (C) yrkandena 27, 29 och 30,

2023/24:2679 av Camilla Hansén m.fl. (MP) yrkande 2 och

2023/24:2685 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 18.

Stockholm den 2 maj 2024

På konstitutionsutskottets vägnar

Ida Karkiainen

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ida Karkiainen (S), Erik Ottoson (M), Matheus Enholm (SD), Mirja Räihä (S), Ulrik Nilsson (M), Per-Arne Håkansson (S), Malin Danielsson (L), Susanne Nordström (M), Jessica Wetterling (V), Gudrun Brunegård (KD), Malin Björk (C), Lars Englund (M), Jan Riise (MP), Lars Johnsson (M), Peter Hedberg (S), Victoria Tiblom (SD) och Mariya Voyvodova (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet 49 motionsyrkanden om minoritetsfrågor från allmänna motionstiden 2023/24. Av dessa behandlas 28 motionsyrkanden i förenklad ordning eftersom de rör samma eller i huvudsak samma frågor som riksdagen har behandlat tidigare under valperioden.

Motionsyrkandena avser bl.a. följande frågor: judiskt liv i Sverige, sanningskommission om romernas situation, stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset, genomförandet av FN:s urfolksdeklaration, urfolksperspektivet i EU, stöd till organisationer, samisk rätt till mark och vatten, gemensam vallag för de nordiska sameparlamenten, Sametinget och samiskt självstyre, satsningar på samernas språk och kultur, en samisk språklag samt försök med ett teckenspråkigt förvaltningsområde.

En förteckning över de behandlade förslagen finns i bilagan till betänkandet.

Bakgrund

Mål för politiken

Målet för politiken för nationella minoriteter är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande (prop. 2008/09:1 utg.omr. 1, bet. 2008/09:KU1, rskr. 2008/09:83). För att bättre kunna följa upp målet bröts det genom den minoritetspolitiska reformen 2010 (prop. 2008/09:158 s. 45–46) ned i följande tre delområden:

- diskriminering och utsatthet
- inflytande och delaktighet
- språk och kulturell identitet.

De insatser och åtgärder som vidtas inom politiken hänför sig till de tre delområdena, och uppföljningen av utvecklingen genomförs och redovisas också inom dessa delområden.

Samepolitikens övergripande mål är att verka för en levande samisk kultur byggd på en ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar (prop. 2005/06:1 utg.omr. 23, bet. 2005/06:MJU2, rskr. 2005/06:108).

De nationella minoriteterna och internationella åtaganden

De nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar och de nationella minoritetsspråken är jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli. Sverige har tillträtt ett antal internationella konventioner som innehåller bestämmelser om nationella minoriteters

rättigheter. Det gäller bl.a. FN:s internationella konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42) respektive barnets rättigheter (SÖ 1990:20), Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2002:2, ramkonvention) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3, språkstadgan).¹

Regeringsformen

Av 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen (RF) följer bl.a. att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Av sjätte stycket framgår det att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

Bestämmelsen i 1 kap. 2 § sjätte stycket RF om skydd för vissa minoriteter ändrades 2011 så att det samiska folket särskilt omnämns. I bestämmelsen ges det uttryck för vissa särskilt viktiga mål för samhällets verksamhet. Av förarbetena till grundlagsändringen följer att avsikten med att ge bestämmelsen en ny utformning var att tydligare spegla samernas särställning och ge uttryck för att samerna inte bara är en minoritet utan även ett urfolk (prop. 2009/10:80 s. 190).

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk m.m.

Den 1 januari 2010 ersatte den nya lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området i enlighet med förslagen i 2009 års minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I lagen föreskrivs vissa grundläggande rättigheter för samtliga fem nationella minoriteter i Sverige och vissa särskilda rättigheter för finsk-, samisk- och meänkielitalande.

Bestämmelser som rör minoritetspolitiken finns även i t.ex. skollagen (2010:800), socialtjänstlagen (2001:453) och språklagen (2009:600).

Sametingslagen

Bestämmelser om Sametinget finns i sametingslagen (1992:1433) och i förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget.

Konsultationslagen

I lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket finns bestämmelser om det offentligas skyldighet att konsultera Sametinget, och i vissa fall en sameby eller en samisk organisation, innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna.

¹ En mer uttömmande beskrivning av Sveriges internationella åtaganden i fråga om nationella minoriteters rättigheter finns t.ex. i prop. 2017/18:199.

Utskottets överväganden

Judiskt liv i Sverige

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om judiskt liv i Sverige.

Jämför reservation 1 (SD) och 2 (V, MP) samt det särskilda yttrandet (S).

Motionerna

I kommittémotion 2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 9 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att underlätta judiskt liv i hela Sverige. Motionärerna menar att det bl.a. mot bakgrund av förföljelse och hatbrott behövs ytterligare åtgärder för att stärka den judiska gruppens rättigheter och regeringen bör därför se över detta.

I kommittémotion 2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 15 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att främja judiskt liv i Sverige. I motionen framhålls bl.a. vikten av att ta hand om och beakta olika utredningars slutsatser på området och främja och synliggöra jiddisch. Motionärerna efterlyser vidare en samlad beskrivning av förutsättningarna för den judiska minoriteten och en kartläggning över judars hinder och möjligheter.

Gällande rätt

Av 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen följer bl.a. att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Av sjätte stycket framgår att bl.a. etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. I 16 kap. 8 § brottsbalken (BrB) föreskrivs straff för hets mot folkgrupp, och i 16 kap. 9 § BrB föreskrivs straff för olaga diskriminering.

Bakgrund och pågående arbete

Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott

Regeringen beslutade den 24 november 2016 om en nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (Ku106/02629). Syftet med planen är att förebygga och motverka rasism, hatbrott och polarisering i samhället.

Planen utgör en grund och en inriktning för arbetet mot rasism och hatbrott inom särskilt viktiga och strategiska områden som regeringen har identifierat: mer kunskap, utbildning och forskning; förbättrad samordning och uppföljning; ökat stöd och fördjupad dialog med det civila samhället; förstärkt förebyggande arbete på nätet; ett mer aktivt rättsväsende.

Uppdrag till Statskontoret att analysera och följa upp planen

Statskontoret fick i juni 2022 i uppdrag att analysera och följa upp den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (A2022/01003). Uppdraget redovisades i juni 2023. Enligt Statskontorets bedömning är den nationella planen i sin nuvarande utformning en svag strategi, bl.a. eftersom den inte har något konkret mål för vad arbetet mot rasism ska leda fram till. Vidare genomförs myndigheternas arbete inom området främst i form av avgränsade uppdrag, och de har inte integrerat arbetet mot rasism i sina ordinarie verksamheter i någon större utsträckning. Statskontoret rekommenderade regeringen att göra följande:

- Formulera ett eller flera mål till vad den nationella planen mot rasism ska leda fram till.
- Se över hur de involverade myndigheternas uppdrag bidrar till att uppnå dessa övergripande mål, och att myndigheterna har rätt förutsättningar att utföra sina uppdrag.
- Vid en kommande översyn överväga att strukturera planens strategiska områden utifrån de mål som ska uppnås, snarare än med vilka medel detta ska genomföras.
- Upprätta en sammanställning över vilka myndigheter som är direkt berörda av arbetet med den nationella planen mot rasism.
- Utse ett antal strategiska myndigheter med särskilt ansvar för arbetet mot rasism. Exempel på sådana myndigheter kan vara Forum för levande historia, Statens Skolverk, Diskrimineringsombudsmannen, Brottsförebyggande rådet och Polismyndigheten.
- Ange uppdrag till de strategiska myndigheterna i deras regleringsbrev eller instruktioner.
- Göra en första utvärdering av den nationella planen 3–4 år efter att den har reviderats, och ytterligare en utvärdering efter ca tio år.
- Ge Forum för levande historia en instruktionsenlig uppgift att följa upp och samordna myndigheternas arbete med den nationella planen mot rasism.
- Peka ut prioriterade områden med relevans för kommunal verksamhet, i enlighet med EU:s riktlinjer för nationella handlingsplaner mot rasism.
- Ge Forum för levande historia ett förstärkt uppdrag inom kunskapsutveckling, och med att identifiera kunskapsluckor inom arbetet mot rasism. Regeringen behöver också se över hur Forums utbildningar kan nå fler anställda i kommunerna och på så sätt sprida kunskap om arbetet mot rasism i fler verksamheter.

- Se över hur länsstyrelsernas arbete mot rasism kan samordnas med deras befintliga uppgifter och uppdrag inom andra rättighetsområden, framför allt kopplat till området mänskliga rättigheter, i syfte att få större genomslag för arbetet mot rasism på lokal nivå. Ett utökat uppdrag kan dock förutsätta att viss finansiering medföljer.

En ny handlingsplan

I budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1 utg.omr. 13 s. 43) anför regeringen att den noterar att Statskontorets analys (som beskrivits ovan) visar att planen har bidragit till ett mervärde men också att det finns behov av att utveckla strukturen för arbetet. Regeringen instämmer i bedömningen att tydliga mål och att skapa goda förutsättningar för myndigheterna att nå dessa är angeläget för att arbetet ska kunna ge resultat. Det är bl.a. viktigt att skapa förutsättningar för ett långsiktigt arbete. Vidare instämmer regeringen i Statskontorets bedömning att Forum för levande historia genomför sitt uppdrag väl med att samordna och följa upp arbetet enligt planen.

I ett pressmeddelande från Arbetsmarknadsdepartementet den 21 mars 2024 framgår att regeringen har påbörjat arbetet med att ta fram en ny handlingsplan mot rasism och hatbrott med utgångspunkt i Statskontorets uppföljning.

Förstärkning av arbetet mot rasism

Under perioden 2024–2026 har anslaget 2.2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m. genom riksdagens beslut tillförts 20 miljoner kronor 2024 och 10 miljoner kronor årligen 2025–2026 (prop. 2023/24:1 utg.omr. 13, bet. 2023/24:AU1, rskr. 2023/24:102) för att förstärka arbetet mot rasism och annan främlingsfientlighet samt diskriminering.

Nationell studie om antisemitism i skolväsendet

Skolverket har i myndighetens regleringsbrev för 2024 fått i uppdrag att genomföra en nationell studie om antisemitism för att undersöka barnens, elevernas och personalens upplevelser av nutida antisemitiska uttryck, incidenter och attityder i skolväsendet. I uppdraget ingår även att Skolverket ska beskriva hur skolväsendet arbetar för att motverka antisemitism. Skolverket ska dessutom lämna exempel på insatser som bidrar eller har bidragit till att motverka antisemitism i skolväsendet. Uppdraget ska delredovisas senast den 2 december 2024 och en slutredovisning ska lämnas senast den 1 december 2025.

Arbetet inom EU

Kommissionens handlingsplan mot rasism 2020–2025 (COM(2020) 565) respektive strategi för att bekämpa antisemitism och för att främja judiskt liv 2021–2030 (COM(2021) 615) utgör grunden för EU:s arbete på området.

Handlingsplanen syftar till att på ett konkret sätt lägga fram åtgärder som ska vidtas för att motverka rasism och diskriminering på grund av etnicitet inom unionen och omfattar följande sju övergripande områden:

- den rättsliga ramen för att motverka rasism och diskriminering
- åtgärder inom sysselsättning, utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd och bostäder
- brottsbekämpande myndigheters arbete
- ett strukturerat arbetssätt genom handlingsplaner
- jämlikhetsdata
- utåtriktat arbete och bemötande
- EU:s institutioners interna arbete.

Strategin utgör en del av kommissionens insatser för att bekämpa alla former av hat, diskriminering och rasism och kompletterar handlingsplanen. Strategin består av följande tre pelare:

- Förebygga och bekämpa alla former av antisemitism.
- Skydda och främja judiskt liv i EU.
- Främja minnet av samt utbildning och forskning om Förintelsen.

Därutöver innehåller strategin avsnitt om EU:s roll i det globala arbetet mot antisemitism och om strategins genomförande.

Samtliga medlemsstater har uppmanats att anta nationella planer och strategier senast 2022.

Det fortsatta arbetet i kampen mot rasism och antisemitism diskuterades vid rådet för rättsliga och inrikes frågor (RIF) den 9–10 mars 2023. Ministrarna redogjorde för vilka åtgärder som vidtagits och ska vidtas på nationell nivå och diskuterade hur rådet kan skapa en framåtblickande strategi i kampen mot rasism och antisemitism.

Åtgärdsprogram för arbetet mot antisemitism

Regeringen beslutade i juni 2022 om ett särskilt åtgärdsprogram för arbetet mot antisemitism (A2022/00999). Programmet syftar till att komplettera den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (se ovan) och innehåller åtgärder för perioden 2022–2024. Arbetet ligger i linje med EU:s handlingsplan mot rasism 2022–2025 och EU:s strategi för att bekämpa antisemitism och främja judiskt liv 2021–2030.

I proposition 2023/24:93 En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp anför regeringen att den fortsätter arbetet med åtgärdsprogrammet mot antisemitism som inbegriper en rad insatser med fokus på att höja kunskapen om antisemitism i samhället, mer forskning om antisemitism och ökade insatser inom skolväsendet.

Utredning om en nationell strategi för stärkande av judiskt liv

Regeringen gav den 16 juni 2022 en särskild utredare (landshövding Maria Arnholm) i uppdrag att lämna förslag till en nationell strategi för stärkande av judiskt liv i Sverige med fokus på överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer (dir. 2022:78). Arbetet skulle utföras i nära dialog och samverkan med den judiska minoriteten i Sverige. Uppdraget redovisades i januari 2024 genom betänkandet Ett starkt judiskt liv för framtida generationer – Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3).

I utredningen identifieras såväl möjligheter som hinder för ett judiskt liv och jiddisch i Sverige. Det största hindret är den utbredda antisemitismen i samhället och den bristande tryggheten och säkerheten som finns kring judiska institutioner. Ett annat hinder bottnar i bristande kunskap och förståelse bl.a. hos offentligt anställda som möter den judiska minoriteten i olika sammanhang. Även allmänhetens kunskap om judisk kultur, traditioner och historia är låg. För att stärka judiskt liv i Sverige krävs enligt utredningen ett sammanhållet, systematiskt och långsiktigt arbete som omfattar såväl den statliga som den regionala och den kommunala nivån.

För att stärka judiskt liv samt överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer i Sverige föreslår utredningen att en nationell strategi ska genomföras under åren 2025–2034 med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om skydd för nationella minoriteter och minoritets-språk. En viktig utgångspunkt är att den judiska minoriteten ska involveras och vara delaktig i det arbete som genomförs. Vidare föreslås att en nationell samordnare ska utses inom ramen för kommittéväsendet för att leda arbetet med strategin. Utredningen har identifierat fem målsättningar som gemensamt ska leda till att judiskt liv i Sverige stärks. Varje målsättning rör ett fokusområde inom vilket utredningen också föreslår åtgärder för att målen ska kunna nås. De fem målsättningarna är:

- Judar i Sverige kan leva öppet, tryggt och säkert.
- Det finns goda möjligheter att leva ett judiskt liv och att överföra judisk kultur och traditioner till barn och unga.
- Det finns stärkt kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv och i judiska studier.
- Judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv är mer synligt i det svenska samhället.
- Det offentliga arbete med jiddisch är relevant och framåtsyftande.

Samling för judiskt liv

I januari 2023 inrättade regeringen en tvärdepartemental arbetsgrupp med uppgift att samverka och föra dialog om förebyggande åtgärder och insatser som stärker förutsättningarna för judiskt liv och som förebygger och motverkar antisemitism i Sverige. Arbetsgruppen Samling för judiskt liv leds

av statsministerns statssekreterare, och därutöver ingår ytterligare åtta statssekreterare från sex olika departement (Arbetsmarknads-, Finans-, Justitie-, Kultur-, Social-, Utbildningsdepartementet). Vidare ingår tre civilsamhällsorganisationer (Judiska Centralrådet, Judiska Ungdomsförbundet och Svenska Kommittén mot Antisemitism) samt representanter för relevanta myndigheter och organisationer och andra experter i arbetsgruppen. Satsningen ska pågå under hela mandatperioden och fokusera på tre områden för att motverka antisemitism: utbildningsinsatser, öka tryggheten för judar i Sverige och uppmärksamma den judiska kulturen. Under 2023 var arbetsgruppens tema säkerhet och under 2024 är det utbildning.

En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp

Den 19 mars 2024 överlämnade regeringen proposition 2023/24:93 En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp till riksdagen. I propositionen föreslår regeringen att bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken ska förtydligas och att tillämpningsområdet utvidgas i viss mån på så sätt att förnekelse av Förintelsen och vissa andra internationella brott uttryckligen kriminaliseras. Vidare föreslår regeringen att det ska framgå tydligt av lagtexten att regleringen omfattar uppmaning till våld samt att enskilda personer i de skyddade grupperna får skydd och därigenom målsägandestatus och rätt till skadestånd. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2024 i brottsbalken och den 1 januari 2027 i tryckfrihetsförordningen. Propositionen bereds av konstitutionsutskottet under våren 2024 (bet. 2023/24:KU22).

Forum för levande historia

Forum för levande historia ska enligt sin instruktion främja arbete med demokrati och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen och andra brott mot mänskligheten. I sin verksamhet genomför Forum för levande historia flera insatser för att sprida kunskap om och uppmärksamma olika folkmord i historien, bl.a. genom att tillhandahålla information och utbildningar. Genom riksdagens beslut har Forum för levande historia fått höjda anslag för att öka kunskapen om förekomsten av antisemitism i Sverige och hur antisemitism sprids på internet (prop. 2023/24:1 utg.omr. 17, bet. 2023/24:KrU1, rskr. 2023/24:76–79).

Hågkomst av Förintelsen och Sveriges åtaganden

Malmö internationella forum för hågkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism ägde rum den 13 oktober 2021. Alla delegationer som deltog på forumet inbjöds att presentera åtaganden, s.k. pledges. Regeringens åtaganden består av åtgärder för att främja hågkomsten av Förintelsen och bekämpa antisemitism, antiziganism och andra former av rasism, bl.a. genom satsningar på utbildning, forskning, säkerhet, rättsväsendet och stärkt lagstiftning. Regeringen presenterade för svenskt vidkommande följande åtaganden:

- Inrätta ett museum om Förintelsen.
- Främja utbildning för att förebygga antisemitism och andra former av rasism genom bl.a. ökade resurser till Skolverket och Vetenskapsrådet.
- Bekämpa antisemitism, antiziganism och andra former av rasism online och offline. Bland annat ska en parlamentarisk kommitté tillsättas som ska undersöka förutsättningarna för en tydligare kriminalisering av förnekelse av Förintelsen.
- Stärka arbetet för romsk inkludering. Bland annat ska ett språkcentrum för jiddisch och romani chib inrättas.
- Förstärkning av säkerhetsbidrag till trossamfund.

Hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser

Den 16 mars 2023 beslutade regeringen att tilldela medel för att genomföra och främja hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser. Hågkomstresorna och utbildningsinsatserna genomförs av Svenska kommittén mot antisemitism, Voksenåsen AS och Forum för levande historia. Under perioden 2024–2026 har genom riksdagens beslut anslaget 6.1 Allmänna val och demokrati, inom Utgiftsområde 1 Rikets styrelse, ökat med 6 miljoner kronor årligen (prop. 2023/24:1 utg.omr. 1, bet. 2023/24:KU1, rskr. 2023/24:66–73) för att främja hågkomstresor.

Insatser och bidrag för att stärka trossamfundens säkerhet

Myndigheten för stöd till trossamfund har fått i uppdrag att genomföra insatser för att stärka trossamfunds säkerhet och öka kunskapen om deras säkerhets-situation och utsatthet för olika former av rasism och hatbrott. I uppdraget ingår att ta fram en rapport om olika trossamfunds säkerhetssituation och att genomföra kunskaphöjande insatser på regional nivå riktade till trossamfund, kommuner, länsstyrelser och andra myndigheter (A2023/00983). Uppdraget ska slutredovisas den 1 mars 2025.

Trossamfund, ideella föreningar och stiftelser som känner rädsla för våld, hot eller trakasserier kopplat till föreningens verksamhetslokal kan ansöka om statsbidrag. För att stärka säkerheten vid bl.a. judiska synagogor och andra institutioner samt judiska evenemang och mötesplatser tillfördes 19 miljoner kronor årligen till följd av riksdagens beslut om budgetpropositionen för 2022 (prop. 2021/22:1 utg.omr. 1, bet. 2021/22:KU1, rskr. 2022/23:65–72). I budgetpropositionen för 2024 föreslog regeringen att nivån på säkerhets-medlen skulle höjas med 30 miljoner kronor. Konstitutionsutskottet tillstyrkte regeringens förslag (prop. 2023/24:1, utg.omr. 1 s. 99, bet. 2023/24:69). Höjningen innebär att statsbidraget för säkerhetshöjande åtgärder till trossamfund är 74 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2024. Regeringen beslutade den 25 oktober 2023 om ett stärkt stöd om 10 miljoner kronor till Judiska Centralrådet för säkerhetshöjande åtgärder för att förstärka åtgärder som t.ex. bevakning, akututrustning och katastrofberedskap. Detta stöd är utöver förstärkningen på 30 miljoner kronor.

Den 1 september 2022 fick Statskontoret i uppdrag att göra en översyn av statsbidraget (Ku2022/01426). Uppdraget redovisades i maj 2023 (2023:11) och i rapporten lämnar Statskontoret flera förslag för att göra stödet mer ändamålsenligt och träffsäkerhet. Den 10 oktober 2023 fattade regeringen beslut om att ändra förordningen (2018:1533) om statsbidrag för säkerhetskänsliga åtgärder till organisationer inom det civila samhället i linje med Statskontorets förslag. Ändringarna trädde i kraft den 1 januari 2024 och innebär bl.a. att de organisationer som har störst behov av stöd ska kunna få stöd. I samband med förordningsändringen flyttade regeringen även över myndighetsansvaret för prövning av statsbidrag från Kammarkansliet till Myndigheten för stöd till trossamfund och det infördes också ett särskilt verksamhetsbidrag som syftar till att ge förutsättningar för ett långsiktigt säkerhetsbidrag.

Uppdrag att kartlägga utsatthet för antisemitism

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått i uppdrag att ta fram kunskap om den judiska minoritetens utsatthet för antisemitism (Ju2024/00825). Brå ska inom ramen för uppdraget beskriva polisanmälningar om hatbrott med antisemitiska motiv som registrerats mellan oktober och december 2023 samt motsvarande period 2022. Brå ska även studera samtida erfarenheter av antisemitiska hatbrott samt otrygghet och rädsla för sådana brott. Uppdraget ska slutredovisas senast den 5 juni 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om arbetet mot antisemitism har behandlats flera gånger av utskottet, senast våren 2023 (bet. 2022/23:KU28). I sitt ställningstagande framhöll utskottet vikten av arbetet mot antisemitism. Utskottet konstaterade att regeringen i samband med redovisningen av riksdagens tillkännagivande om arbetet mot antisemitism uttalat att den avsåg att fortsätta arbetet mot antisemitism. Tillkännagivandet hade bedömts som slutbehandlat av både regeringen och riksdagen. Utskottet noterade vidare att det pågick ett arbete för att stärka judiskt liv i Sverige och mot antisemitism och såg inte skäl att förorda något tillkännagivande i enlighet med det som föreslogs i motionerna som därmed avstyrktes. Företrädarna för Sverigedemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att det pågår ett arbete för att stärka judiskt liv i Sverige och mot antisemitism. Utifrån vad som anförs i motionerna kan särskilt följande noteras. Betänkandet Ett starkt judiskt liv för framtida generationer som överlämnades till regeringen i januari 2024 innehåller ett förslag till en Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. Utskottet ser inte skäl att föregripa beredningen av utredningens betänkande. Vidare

överlämnade regeringen i mars 2024 propositionen En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp till riksdagen. Propositionen har hänvisats till utskottet och bereds under våren.

Utskottet vill liksom tidigare framhålla vikten av arbetet mot antisemitism som utgör en grogrund för den förföljelse och de hot som funnits genom historien och som dessvärre även finns i dag. Mot bakgrund av det arbete som pågår ser utskottet inte skäl att förorda något tillkännagivande i enlighet med det som föreslås i motionsyrkandena som därför avstyrks.

Sanningskommission om romernas situation

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en sanningskommission om romernas situation.

Motionen

I motion 2023/24:2036 förordar Sanna Backeskog m.fl. (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en sanningskommission om romernas situation i Sverige historiskt och i nutid.

Bakgrund och pågående arbete

Delegationen för romska frågor

I september 2006 inrättade regeringen en delegation för romska frågor (dir. 2006:101). Syftet med delegationen var att den, med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om att skydda och främja de mänskliga rättigheterna, skulle vara nationellt pådrivande i arbetet med att förbättra romers situation i Sverige. Arbetet skulle genomföras i nära dialog och samverkan med romer. Delegationen fick i uppdrag att utreda romers situation i Sverige genom att inhämta, sammanställa, analysera och redovisa erfarenheter och kunskap inom området samt lämna förslag på hur romers livsvillkor i samhället ska kunna förbättras. Delegationen skulle också främja och stödja kommunala projekt och verksamheter som syftade till att förbättra romers situation. Slutligen skulle delegationen informera och sprida kunskap om romer och romers situation i Sverige och uppmuntra kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan statliga myndigheter och kommuner.

I betänkandet Romers rätt – en strategi för romer i Sverige (SOU 2010:55) presenterade delegationen en modell för en strategi som skulle säkerställa romernas mänskliga rättigheter i Sverige. Strategin hade följande tre övergripande mål:

- stänga välfärdsgapet mellan romer och andra grupper
- häva romers maktunderläge

- reparera romers tillit till majoritetssamhället och överbrygga förtroendeklyftan.

Delegationen bedömde att målen skulle kunna nås inom 20 år. I betänkandet föreslog man även att en sannings- och försoningskommission skulle inrättas för att kartlägga och dokumentera de övergrepp, försummelse och diskriminerande åtgärder som begåtts mot romer under 1900-talet. Delegationen menade att en sådan kommission skulle kunna vara ett verktyg för att överbrygga förtroendeklyftan mellan romer och majoritetssamhället. En genomlysning av det förflutna skulle också enligt delegationen bidra till att stänga välfärdsgapet mellan romer och andra grupper genom att synliggöra den strukturella antiziganismen, vilket delegationen menade var en förutsättning för att kunna bekämpa densamma.

Remissbehandlingen av delegationens förslag visade att många instanser ansåg att en genomlysning av det förflutna var en förutsättning för att förstå romers situation och villkor i samtiden. Vid de möten som Regeringskansliet ordnade under remisstiden var många positiva till att dokumentera de övergrepp och diskriminerande åtgärder som har begåtts mot romer för att öka kunskapen om hur romer har behandlats. Det fanns dock olika uppfattningar i frågan om en sannings- och försoningskommission. Regeringen beslutade att gå vidare med dels en strategi för romsk inkludering, dels en vitbok.

En långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032

Efter remitteringen av Delegationen för romska frågor betänkande Romers rätt – en strategi för romer i Sverige (SOU 2010:55) gjorde regeringen bedömningen att det varken fanns skäl att invänta en grundligare redogörelse av de oförrätter som har begåtts i historien eller något behov av en historisk motivering för att regeringen skulle sätta in de insatser som krävdes för att sluta välfärdsgapet mellan romer och den övriga befolkningen. Regeringen presenterade därmed i skrivelse 2011/12:56 En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 en långsiktig politik för att förbättra romers levnadsförhållanden och för att säkerställa romers mänskliga rättigheter.

Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer

Regeringen instämde i Delegationen för romska frågor bedömning att romers situation hänger samman med historien och den diskriminering som många romer under lång tid utsatts för. Regeringen delade även delegationens uppfattning att det fanns en utbredd okunskap om de övergrepp och kränkningar som romer har utsatts för genom historien. Regeringen ansåg därför att en vitbok som beskriver historien är en viktig utgångspunkt för ett framgångsrikt arbete med romers rättigheter.

Våren 2011 påbörjades ett arbete med att inom Regeringskansliet ta fram en vitbok om övergrepp och kränkningar av romer. I mars 2014 presenterades

departementspromemorian Den mörka och okända historien – Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet (Ds 2014:8).

Syftet med vitboken var att ge ett erkännande åt offren och deras anhöriga och att skapa förståelse för den romska minoritetens situation genom att i ett historiskt sammanhang belysa de övergrepp som romer blivit utsatta för och hur stereotyper och fördomar vuxit fram och levt vidare från generation till generation samt hur dessa har fått ligga till grund för den statliga politiken. Som en konsekvens av att regeringen inte delade Delegationen för romska frågor bedömning i fråga om en gottgörelse och försoningsprocess omfattade vitboken varken en försoningsprocess eller en bedömning av förutsättningarna för skadestånd eller annan kompensation, vare sig individuell eller kollektiv. I vitboken framhöll regeringen att många av de romer och övriga invånare som fanns i Sverige vid tidpunkten inte hade någon personlig erfarenhet av de historiska övergrepp som hade begåtts i Sverige, eftersom en majoritet av såväl offren som de ansvariga var avlidna, och många romer kommit till Sverige under 1900-talets senare hälft. Regeringen ville i stället fokusera på insatser för att förbättra romers levnadsförhållanden och att motverka diskriminering och främlingsfientlighet av romer.

Kommission mot antiziganism

Den 20 mars 2014 tillsatte regeringen en kommission mot antiziganism i syfte att åstadkomma en kraftsamling i arbetet mot antiziganism och överbrygga förtroendeklyftan mellan den romska gruppen och samhället i övrigt (dir. 2014:47). Kommissionen hade bl.a. i uppdrag att samla och sprida kunskap om antiziganism och identifiera och förmedla åtgärder för att motverka och förebygga antiziganism. I uppdraget ingick det även att ta fram och sprida ett material utifrån vitboken. Kommissionen mot antiziganism lämnade i juni 2016 sitt slutbetänkande Kraftsamling mot antiziganism (SOU 2016:44). I betänkandet framgår det bl.a. att kommissionen tog fram och spred skolboken Antiziganismen i Sverige – om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet och i dag samt en tillhörande lärarhandledning.

I slutbetänkandet lämnade kommissionen flera rekommendationer till regeringen och den föreslog bl.a. att statsministern bör framföra en offentlig ursäkt för de historiska övergrepp som romer utsatts för. Kommissionen framhöll att en sådan ursäkt bara kan bli trovärdig om den framförs som ett led i ett framåtsyftande arbete för att förhindra kränkningar av romers mänskliga rättigheter. Ett sätt att förhindra återupprepning var enligt kommissionen insatser som bidrar till att synliggöra Sveriges antiziganistiska historia och romers historia och närvaro också i andra avseenden. Kommissionen föreslog därför att regeringen skulle säkerställa spridningen av skolboken och vitboken samt i lämplig form se över möjligheten att inrätta minnesmärken och minnesdagar. Exempelvis borde enligt kommissionen den 2 augusti högtidliggöras som minnesdag över förintelsen av romer.

Enligt uppgift från Regeringskansliet har ärendet om SOU 2016:44 avslutats. I linje med kommissionens förslag har Länsstyrelsen i Stockholm inom ramen för sitt samordnings- och uppföljningsuppdrag av strategin för romsk inkludering haft i uppdrag att sprida materialet Antiziganismen i Sverige – om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet och i dag. I sammanhanget kan också nämnas att den 2 augusti sedan 2015 är en officiell minnesdag i EU för folkmordet på romer under Förintelsen.

Uppdrag att kartlägga kunskapen om antiziganism i skolan

Forum för levande historia fick i maj 2022 i uppdrag att kartlägga kunskapen om antiziganism i grundskolan och gymnasiet. I uppdraget ingick också att undersöka hur materialet Antiziganismen i Sverige – om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet och i dag (som Kommissionen mot antiziganism tog fram) har använts och om det bör revideras. Uppdraget redovisades i mars 2024. Resultatet av uppdraget pekar mot att kunskapsnivån i skolan är låg. Antiziganism upplevs inte vara ett problem i skolan men samtidigt förekommer att romska elever känner sig otrygga med att vara öppna med sin identitet som rom. Sammanfattningsvis gör Forum för levande historia bedömningen att det finns behov av kunskapshöjande insatser i skolan om romers historia och levnadssituation i Sverige, både i syfte att utveckla undervisningen och i syfte att förbättra skolmiljön. Dessutom föreslås att Forum för levande historia får ett fortsatt och förstärkt uppdrag att genomföra kunskapshöjande insatser, för att förebygga och motverka antiziganism och andra former av rasism i skolmiljön.

I sammanhanget kan det nämnas att Forum för levande historia sedan 2023 enligt förordning (2007:1197) med instruktion för Forum för levande historia har till uppgift att arbeta mot antiziganism.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2022 (bet. 2021/22:KU32) behandlade utskottet ett motionsyrkande med ett förslag till tillkännagivande om att regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och romer och resande. Utskottet var inte berett att ta något initiativ till en sådan sanningskommission och avstyrkte yrkandet. Företrädaren för Vänsterpartiet reserverade sig.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och är inte berett att ta något initiativ till en sanningskommission om romernas situation. Därmed avstyrks motionsyrkandet. Utskottet vill samtidigt framhålla vikten av att synliggöra och motverka antiziganismen och noterar det arbete som pågår.

Stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Jämför reservation 3 (SD) och 4 (MP).

Motionen

I kommittémotion 2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 12 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att utreda frågan om urfolk i Sverige. Motionärerna förordar att det ska genomföras en bred utredning för att se över om det finns andra grupper i Sverige som likt samerna uppfyller kraven för att anses utgöra ett urfolk i enlighet med ILO:s konvention nr 169. I motionen nämns som exempel att Svenska Tornedalingars riksförbund har fört fram önskemål till regeringen om att utreda frågan om även tornedalingar, kväner och lantalaiset uppfyller kraven för att anses vara ett urfolk.

I kommittémotion 2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 17 förordar motionärerna ett tillkännagivande om att utreda en status för tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk. Vidare föreslås i yrkande 18 ett tillkännagivande om att synliggöra tornedalingars kultur och historia och stärka rätten till meänkieli.

Gällande rätt

Regeringsformen

Av 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen (RF) följer bl.a. att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Av sjätte stycket framgår det att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Den 1 januari 2010 ersatte den nya lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området i enlighet med förslagen i 2009 års minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I lagen föreskrivs vissa grundläggande rättigheter för samtliga fem nationella minoriteter i Sverige och vissa särskilda rättigheter för finsk-, samisk- och meänkielitalande.

Bakgrund och pågående arbete

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset

Regeringen beslutade i mars 2020 om direktiv till en kommitté i form av en sannings- och försoningskommission för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset (dir. 2020:29). Uppdraget har vid två tillfällen förlängts (dir. 2021:49 och dir. 2023:15). Kommissionen skulle enligt uppdraget utreda den assimileringspolitik som bedrevs av svenska staten under 1800- och 1900-talen samt verka för att minoritetens historiska erfarenheter synliggörs. Syftet med kommissionen är att bidra till att ge minoriteten en kollektiv upprättelse, främja försoning och motverka att något liknande händer i framtiden. Följande ingick i uppdraget:

- kartlägga och granska assimileringspolitiken och dess konsekvenser för minoriteten, grupper inom minoriteten och enskilda
- sprida information för att öka kunskapen om minoriteten och dess historiska erfarenheter
- lämna förslag till fortsatta insatser för att bidra till upprättelse och främja försoning.

I ett delbetänkande (SOU 2022:32) redogör kommissionen för sitt pågående arbete och beskriver de olika tematiska områden som den arbetar med inför slutrapporteringen. Den 15 november 2023 överlämnade kommissionen sitt slutbetänkande Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68) som innehåller flera förslag på insatser för försoning och upprättelse.

Kommissionen bedömer att regeringen bör ta på sig ansvaret för en fortsatt sammanhållen försoningsprocess i nära samråd med minoriteten, myndigheter och andra berörda aktörer. I en sådan process bör regeringen enligt kommissionen utan dröjsmål erkänna statens ansvar för de kränkningar som har begåtts mot minoriteten och den skada de inneburit för minoriteten. Regeringen bör vidare utan dröjsmål inleda en dialog med minoriteten om förutsättningarna och formerna för en offentlig ursäkt. Kommissionen föreslår att regeringen i nära samarbete och dialog med minoriteten utarbetar en handlingsplan för genomförandet av förslagen. Handlingsplanen ska vara riksdagsbunden och innehålla en tydlig uppföljningsmekanism som ger minoriteten insyn i och möjlighet att påverka regeringens arbete med handlingsplanen. Kommissionens förslag till insatser som kan bidra till upprättelse och främja försoning är strukturerade utifrån följande övergripande mål:

- synliggörande och egenmakt
- förverkligade och utökade rättigheter
- språkrevitalisering och kulturfrämjande
- stärkt nordiskt samarbete för språket.

Kommissionen presenterar även ett antal frågor som kräver ytterligare utredning. Slutligen uppmanar kommissionen ett antal andra aktörer att vidta åtgärder inom ramen för sina ansvarsområden. Dessa aktörer är bl.a. berörda kommuner, Länsstyrelsen i Norrbotten, Svenska kyrkan och Stiftelsen Norrbottens länsarbetsstugor.

En av de frågor som enligt kommissionen kräver ytterligare utredning är minoritetens status som urfolk. Regeringen bör tillsätta en sådan utredning i nära samråd med minoriteten. I slutbetänkandet konstateras att Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T) 2020 lämnade in en formell begäran till regeringen om att tornedalingar, kväner och lantalaiset bör bli klassade som urfolk enligt ILO-konventionen 169. I sin begäran argumenterar STR-T för att minoriteten uppfyller kriterierna för ett urfolk enligt ILO 169. Samtidigt konstateras det i betänkandet att det inte råder någon konsensus inom minoriteten i frågan om huruvida den borde klassas som ett urfolk. För de flesta som tar upp frågan om urfolk i intervjuerna verkar det viktigaste enligt utredningen vara att minoritetens historia uppmärksammas och utreds närmare så att man kan få mer kunskap om historien.

Utredningens betänkande remitterades den 15 januari 2024 och sista dag att besvara remissen var den 15 april 2024.

Ny begäran om urfolksstatus

I oktober 2023 lämnade STR-T in en ny begäran om krav på urfolksstatus för tornedalingar, kväner och lantalaiset till kulturminister Parisa Liljestrand och landsbygdsminister Peter Kullgren. I begäran framställs ett yrkande om att regeringen vid behov av ytterligare forskning i frågan skyndsamt ska ta initiativ till och bekosta detta. Det bör i så fall enligt yrkandet ske i samarbete med Finland och Norge eftersom minoriteten är bosatt i de här tre länderna.

Skrivelsen bereds inom Regeringskansliet.

Språkcentrum meänkieli

Institutet för språk och folkminnen har regeringens uppdrag att ansvara för språkcentrum för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romani chib under perioden 2022–2024. Språkcentrumen ska aktivt främja och stimulera ökad användning av minoritetsspråken i samhället, bistå med sakkunskap, utveckla metoder för att stärka enskildas förutsättningar att bruka och återta språken samt sprida kunskap om revitalisering. Insatser som riktar sig till barn och ungdomar ska prioriteras särskilt. Språkcentrumens arbete ska utgå från språkbärnarnas behov av revitaliseringsinsatser och utföras i fortsatt dialog med språkbärnarna. Uppdraget ska slutredovisas den 1 mars 2025.

Handlingsprogram för minoritetsspråken

Regeringen beslutade i april 2022 om Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken (Ku2022/00886). Handlingsprogrammet åtföljs även av en särskild satsning på 90 miljoner kronor årligen

2022–2024 inom ramen för anslaget 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse. Handlingsprogrammet utgör ett helhetsgrepp för främjande av minoritetsspråken och lägger fast inriktningen för regeringens arbete på området (prop. 2022/23:1 utg.omr. 1 s. 81).

Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken

Regeringen beslutade den 23 augusti 2018 att ge en särskild utredare i uppdrag att närmare analysera och föreslå hur ansvaret för samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken ska organiseras (dir. 2018:86). Utredaren skulle även föreslå hur det minoritetspolitiska uppföljningssystemet kan förbättras. Syftet med uppdraget var att åstadkomma en ändamålsenlig organisering av uppgifterna för att bidra till en stärkt minoritetspolitik. Utredningens betänkande Högre växel i minoritetspolitiken – Stärkt samordning och uppföljning (SOU 2020:27) överlämnades i maj 2020. Utredningen föreslår bl.a. att Institutet för språk och folkminnen (Isof) ska verka för ökad kunskap och förståelse för de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar och deras rättigheter.

Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2023 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att utreda frågan om urfolk i Sverige respektive om att synliggöra tornedalingars kultur och historia och stärka rätten till meänkieli (bet. 2022/23:KU28). I sitt ställningstagande konstaterade utskottet bl.a. att utredningen om uppföljningen av minoritetspolitiken bereds inom Regeringskansliet. Vidare noterade utskottet att Institutet för språk och folkminnen har i uppdrag att ansvara för språkcentrum för de nationella minoritetsspråken, däribland meänkieli och att regeringen i april 2022 beslutade om ett handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken. Utskottet framhöll också att det härutöver bedrevs ett arbete av Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Utskottet såg inte skäl för något tillkännagivande och motionsyrkandena avstyrktes. Företrädare för Sverigedemokraterna respektive Miljöpartiet reserverade sig.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset har överlämnat sitt slutbetänkande till regeringen. Kommissionen föreslår bl.a. att det ska tas fram en handlingsplan för att genomföra fortsatta insatser. När det gäller frågan om minoritetens status som urfolk anser kommissionen att frågan behöver utredas ytterligare. I fråga om att synliggöra tornedalingars kultur och historia och stärka rätten till meänkieli kan också påminnas om det uppdrag som Språkcentrum meänkieli

har. Mot bakgrund av det arbete som pågår avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Genomförandet av FN:s urfolksdeklaration

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om genomförandet av FN:s urfolksdeklaration.

Jämför reservation 5 (V, MP).

Motionerna

I kommittémotion 2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 2 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att FN:s urfolksdeklaration snarast bör implementeras i Sverige. Motionärerna anför att FN:s råd för mänskliga rättigheter 2010 noterade att Sverige stöder deklarationen men inte tillämpar de rättigheter som den innehåller och att Sverige då fick rekommendationen att genomföra deklarationen och etablera mekanismer för detta i samarbete med det samiska folket.

Även i kommittémotion 2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 9 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att urfolksdeklarationen ska implementeras. Motionärerna anser att Sverige måste ta ett större ansvar för att genomföra och efterleva deklarationen. I motionen välkomnas den strategi som Region Jämtland Härjedalen har tagit fram för att matcha urfolksdeklarationens rättigheter med regionens praktiska verksamhet och regelverk och motionärerna uppmanar regeringen att uppmärksamma samt utvärdera strategin för att se om det är en modell som bör utvecklas och spridas.

Gällande rätt

I lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket finns bestämmelser om det offentligas skyldighet att konsultera Sametinget, och i vissa fall en sameby eller en samisk organisation, innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna.

Bakgrund och pågående arbete

FN:s urfolksdeklaration

FN:s deklaration om ursprungsfolkens rättigheter (urfolksdeklarationen) antogs av FN:s generalförsamling den 13 september 2007. Deklarationen är inte juridiskt bindande men är en gemensam politisk viljeförklaring och behandlar bl.a. rätten till självbestämmande, nationalitet, kultur och traditioner, religion, utbildning och landrättigheter. När deklarationen

behandlades i Generalförsamlingen röstade Sverige för resolutionen, men reserverade sig mot vissa delar av resolutionstexten.

Av proposition 2021/22:19 En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket (s. 17 f.) framgår att den röstförklaring som Sverige gjorde i FN:s generalförsamling i samband med antagandet av deklARATIONEN alltjämt är giltig. I röstförklaringen erinrade regeringen om att riksdagen har erkänt samerna som ett urfolk och att den svenska statens förhållande till det samiska folket är grundat i dialog, samarbete och självbestämmande.

I röstförklaringen slår regeringen även fast Sveriges ståndpunkt att mänskliga rättigheter är individuella, medan kollektiva rättigheter erkänns utanför ramen för mänskliga rättigheter. Individuella mänskliga rättigheter har därmed företräde framför kollektiva rättigheter. Vidare påpekas att den politiska diskussionen om självbestämmande är nära kopplad till markrättigheter. I dessa frågor måste regeringen bibehålla en balans mellan olika motstående intressen. I röstförklaringen anges också att urfolks markrättigheter såsom de kommer till uttryck i deklARATIONEN gäller de rättigheter som ingår i renskötselrätten och att sedvanlig avverkning inte ger rätt till kompensation från skogsägaren. När det gäller rätten till självbestämmande såsom den uttrycks i artikel 3 i urfolksdeklARATIONEN, framhålls i röstförklaringen att den rätt till självbestämmande som deklARATIONEN tillerkänner urfolk inte får tolkas på ett sätt som äventyrar staters territoriella integritet och självständighet. Rätten till självbestämmande kan i stor utsträckning uppfyllas genom den rätt till konsultation och samarbete som föreskrivs i artikel 19 i urfolksdeklARATIONEN. Artikelns bestämmelser om staters skyldighet att samråda och samarbeta med urfolk kan förverkligas på olika sätt, t.ex. genom ett samrådsförfarande (consultative process) mellan urfolkens organisationer och regeringar, och genom deltagande i demokratiska processer. Sveriges syn på principen om fritt och informerat förhandsmedgivande/samtycke som uttrycks i artikel 19 är att principen på intet sätt utgör en vetorätt, men att det är en viktig metod eller princip för att säkerställa verkligt samråd och dialog.

I propositionen beskrivs vidare att FN:s expertmekanism för urfolks rättigheter, som bl.a. har i uppdrag att ge icke-bindande råd om urfolks rättigheter utifrån urfolksdeklARATIONEN, 2018 publicerade en studie av fritt och informerat förhandsmedgivande/samtycke. Enligt studien innebär rätten att konsulteras inte bara att höras eller involveras, utan det ska finnas en reell möjlighet att påverka. Konsultationen ska vara en kvalitativ process som har samtycke som mål, men ett uteblivet samtycke innebär inte ett veto.

MR-rådets allmänna ländergranskning

FN:s råd för mänskliga rättigheter har inom ramen för MR-rådets allmänna ländergranskning (Universal Periodic Review) vid tre tillfällen granskat Sverige. Varje land granskas återkommande. Sveriges första granskning ägde rum 2010 och därefter har Sverige granskats 2015 och 2020. En UPR-

granskning genomförs av andra stater och inte av opolitiska MR-expertter och skiljer sig därmed från ett sedvanligt förhör i FN:s konventionskommittéer. Granskningen resulterar i ett stort antal rekommendationer som det granskade landet behöver ta ställning till. Tre olika rapporter ligger till grund för granskningen – en rapport från Sveriges regering, en rapport som sammanfattar det civila samhällets egna rapporter och FN:s rapport om Sverige.

Vid den senaste granskningen mottog Sverige två rekommendationer som berör urfolksdeklarationen. Den första är att Sverige ska bygga vidare på insatser som är relaterade till försoning genom förstärkt dialog med alla grupper inom det samiska samhället mot genomförandet av urfolksdeklarationen. Den andra är att Sverige ska stärka genomförandet av urfolksdeklarationen, särskilt artikel 12 (som bl.a. handlar om andliga och religiösa traditioner, seder och ceremonier, religiösa och kulturella platser samt repatriering av mänskliga kvarlevor). Sverige har accepterat båda dessa rekommendationer. I en rapport från den 6 juli 2020 som tagits fram av arbetsgruppen för MR-rådets allmänna granskning (A/HRC/44/12/Add.1) inför ett möte där rådet skulle behandla rekommendationerna till Sverige framgår det att den svenska regeringens övergripande tillvägagångssätt när den har övervägt de inkomna rekommendationerna har varit att acceptera rekommendationer där regeringen kan förutse åtgärder före nästa översyn, eller där åtgärder redan har genomförts eller håller på att genomföras.

Enligt en preliminär tidplan ska Sverige lämna in sin landrapport inför den fjärde granskningen i februari 2025.

Nordisk samekonvention

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 1 avsnitt 5.4.2) framhölls det att en överenskommelse om en nordisk samekonvention träffades i januari 2017 mellan företrädare för de svenska, norska och finländska regeringarna och representanter för de tre nordiska sametingen. Konventionen anger, enligt regeringen, vissa minimirättigheter som staterna kan vidareutveckla och ger verktyg för en förbättrad dialog mellan staten, myndigheterna och det samiska folket. Regeringen avvaktade sametingens ställningstagande till en nordisk samekonvention. Regeringen framhöll att den överenskommelse som hade träffats om en nordisk samekonvention och det pågående arbetet med att etablera en konsultationsordning utgör viktiga steg i arbetet för att nå det övergripande samepolitiska målet och utvecklingen av det gränsöverskridande samarbetet om urfolksrättigheter.

I budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 1 avsnitt 5.4.2) framhölls det att regeringen under 2017 gav ett bidrag till Sametinget för att genomföra en förankringsprocess när det gäller det framförhandlade utkastet i förhållande till det samiska folket, partier, organisationer och föreningar (Ku2017/01308/DISK). Regeringskansliet har också tillsammans med de samiska ledamöterna i förhandlingsdelegationen deltagit i informationsmöten

om konventionsutkastet i förhållande till det samiska civilsamhället och partierna i Sametinget. Samiskt Parlamentariskt Råd, som är ett samarbetsorgan för sametingen i Norge, Sverige och Finland, har inkommit med en skrivelse och föreslagit vissa ändringar i konventionstexten.

I budgetpropositionen för 2023 (prop. 2022/23:1 utg. omr. 1 avsnitt 7.3.1) anger regeringen att arbetet med att slutföra förhandlingarna av en nordisk samekonvention fortsätter.

Förhandlingarna om en nordisk samekonvention pågår fortfarande.

Tidigare riksdagsbehandling

Under våren 2018 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att FN:s urfolksdeklaration borde genomföras i Sverige (bet. 2017/18:KU32). Utskottet noterade att regeringen hade vidtagit åtgärder för att stärka Sametinget genom att det ges en större delaktighet i beslut som är av väsentlig betydelse för samerna, bl.a. i arbetet med den nya konsultationsordningen och en nordisk samekonvention. Utskottet vidhöll detta ställningstagande våren 2019 (bet. 2018/29:KU24). Även våren 2021 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att genomföra FN:s urfolksdeklaration (bet. 2020/21:KU25). I sitt ställningstagande noterade utskottet det arbete som pågick bl.a. med anledning av Girjasdomen och en nordisk samekonvention. Våren 2022 (bet. 2021/22:KU32) vidhöll utskottet sina tidigare ställningstaganden i fråga om FN:s urfolksdeklaration och avstyrkte ett liknande motionsyrkande.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sina tidigare ställningstaganden i fråga om FN:s urfolksdeklaration. Genom bestämmelser i lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket har det offentliga en skyldighet att konsultera Sametinget, och i vissa fall en sameby eller en samisk organisation, innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna. Utskottet noterar vidare att förhandlingar om en nordisk samekonvention pågår. Motionsyrkandena avstyrks.

Urfolksperspektivet i EU

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om urfolksperspektivet i EU.
Jämför reservation 6 (V, MP).

Motionen

I kommittémotion 2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 24 förordar motionärerna ett tillkännagivande om att Sverige ska uppmärksamma

urfolksperspektivet i EU. Motionärerna framhåller att Sverige aktivt behöver bevaka och tillvarata samernas intressen i olika EU-sammanhang. Enligt vad som anförs i motionen bör Sverige också stödja initiativ som främjar ökat samiskt deltagande i EU-processer.

Gällande ordning

I protokoll 3 i Sveriges anslutningsakt till EU finns bestämmelser om det samiska folket. Där framgår det att parterna erkänner de förpliktelser och åtaganden som Norge, Sverige och Finland har gentemot det samiska folket enligt nationell och internationell rätt. Vidare konstaterar parterna, framför allt, att Norge, Sverige och Finland är fast beslutna att bevara och utveckla det samiska folkets försörjningsmöjligheter, språk och levnadssätt. Därtill beaktar parterna att den samiska kulturen och samernas försörjning är beroende av primära förvärvskällor som renskötsel i traditionella områden för samisk bosättning. Parterna har därutöver enats om två artiklar. I artikel 1 fastslås det att det samiska folket trots bestämmelserna i Romfördraget kan ges ensamrätt till renskötsel inom traditionella samiska områden. Enligt artikel 2 kan protokollet utvidgas så att det tar hänsyn till en fortsatt utveckling av sådana exklusiva rättigheter för samerna som är knutna till deras traditionella näringar. Rådet kan, på förslag från kommissionen och efter att ha hört Europaparlamentet och Regionkommittén, enhälligt besluta om nödvändiga ändringar av protokollet.

Pågående arbete

Interreg-programmet Aurora

Europeiskt territoriellt samarbete, s.k. Interreg, ska stödja samarbetet mellan regioner, medborgare och andra aktörer över landsgränser. Interreg-programmen finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden (regionalfonden) och är en del av EU:s sammanhållningspolitik, vars målsättning är att bidra till ekonomisk, social och territoriell sammanhållning inom unionen. Sammanhållningspolitiken följer perioden för EU:s långtidsbudget och regleras genom ett antal förordningar som gäller för sjuårsperioder.

Interreg Aurora är ett nytt program som bildades i samband med den nuvarande programperioden som sträcker sig från 2021 till 2027. Programmet omfattar geografiskt bl.a. Sápmi och har specifika gränsöverskridande medel tillsatta för att utveckla den samiska kulturen, näringslivet, forskningen och de samiska språken. Bland de projekt som har beviljats medel hittills kan nämnas Máhthut – Sámi knowledge and practices in the era of the green transition. Projektet ska stödja, främja och bevara samisk försörjningsförmåga, kunskap och praxis bland samiska samhällen i olika delar av Sápmi och syftar till att öka medvetenheten om deras betydelse och relevans. Projektet tar även upp samernas urfolksrättigheter och andra juridiska aspekter relaterade till samiska färdigheter, kunskaper och traditioner. Projektet pågår från september 2023 till

augusti 2026. Vidare har projektet ReCap ASáp – Regaining capacity in a changing Sápmi beviljats finansiering under samma tidsperiod. Projektet syftar till att stärka det samiska civilsamhällets möjligheter att delta i samhällsdebatten om den samiska utvecklingens behov.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar inledningsvis att det finns ett särskilt protokoll i Sveriges anslutningsakt till EU om det samiska folket. Där står bl.a. skrivet att parterna erkänner de förpliktelser och åtaganden som Norge, Sverige och Finland har gentemot det samiska folket enligt nationell och internationell rätt, och vidare att Sverige är fast beslutet att bevara och utveckla de samiska folkets försörjningsmöjligheter, språk och levnadssätt.

Utskottet ser positivt på att det inom ramen för EU:s sammanhållningspolitikens nuvarande programperiod finns en möjlighet att söka medel för att genomföra projekt för att utveckla den samiska kulturen, näringslivet, forskningen och de samiska språken. Utskottet ser inte skäl att ta något initiativ i frågan. Motionsyrkandet avstyrks.

Stöd till organisationer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om stöd till organisationer.
Jämför reservation 7 (C) och 8 (MP).

Motionerna

I kommittémotion 2023/24:2490 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 31 förordar motionärerna ett tillkännagivande om att överväga ett ökat stöd till minoritetsorganisationerna. I motionen framhålls det att minoritetspolitiken ska genomföras tillsammans med de nationella minoriteterna. Enligt motionärerna är det därför av stor vikt att organisationer inom civilsamhället har ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva en bra verksamhet för att minoritetspolitiken ska kunna genomföras i praktiken.

Även i kommittémotion 2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) framhåller motionärerna den viktiga roll som nationella minoriteters föreningar och organisationer har för att minoritetspolitiken ska få genomslag. I yrkande 12 föreslås ett tillkännagivande om att stärka de långsiktiga förutsättningarna för minoriteternas organisationer. Motionärerna anser att höjningen av statsbidraget till organisationer som företräder nationella minoriteter under perioden 2022–2024 behöver följas upp och att permanenta medel bör anslås efter 2024. Vidare menar de att det i högre utsträckning måste säkerställas att EU-bidrag som är öronmärkta för att stärka nationella och

etniska minoriteter går direkt till minoritetsorganisationerna och inte via medlemsstaterna.

Gällande rätt

Förordningar om statsbidrag

Enligt 1 § förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter kan statsbidrag lämnas till organisationer som företräder nationella minoriteter. Syftet med statsbidraget är att stödja och underlätta verksamheten för de organisationer som företräder nationella minoriteter (2 §) och bidrag lämnas för ett år i sänder i mån av tillgång på medel (7 §). Länsstyrelsen i Stockholms län beslutar årligen om fördelning av organisationsbidrag till minoritetsorganisationer enligt förordningen. Förordningen gäller inte i fråga om Sametinget och organisationer som företräder den nationella minoriteten samer.

Den 14 mars 2024 beslutade regeringen om en motsvarande förordning med bestämmelser om statsbidrag till organisationer som företräder urfolket och den nationella minoriteten samer. Förordningen (2024:147) om statsbidrag för samiska organisationer träder i kraft den 16 april och tillämpas för första gången för bidragsåret 2025. Den beslutade förordningen innebär att alla organisationer som företräder de nationella minoriteterna får likvärdiga förutsättningar för bidragsgivningen. Statsbidrag lämnas för ett år i sänder i mån av tillgång på medel (4 §) och Sametinget prövar ansökningar om statsbidrag enligt förordningen (9 §).

Länsstyrelsen och Sametinget administrerar även bidrag till vissa minoritetsorganisationer respektive samiska organisationer enligt skrivningar i myndigheternas regleringsbrev.

Pågående arbete

Årsrapport om nationella minoriteter och minoritetsspråk

I Länsstyrelsen i Stockholms läns och Sametingets rapport Nationella minoriteter och minoritetsspråk – Minoritetspolitikens utveckling år 2023 konstateras det att förutsättningar för stärkt inflytande är bristfälliga. Den övergripande bilden av statliga myndigheters insatser är att några grundläggande förutsättningar saknas för att de fullt ut ska kunna anses uppfylla sina skyldigheter i minoritetslagen, inte minst när det gäller inflytande och delaktighet.

En slutsats i rapporten är att det har blivit allt svårare att få till ett fullgott deltagande i samråd, referensgrupper, fokusgrupper och olika former av dialoger där myndigheter bjuder in minoritetsrepresentanter. De få organisationer som finns räcker inte till och prioriterar alltmer selektivt vilka sammanhang de deltar i. Sametingets uppfattning är att organisationer som företräder urfolket samerna ska ha resurser som motsvarar de nationella

minoriteternas riksorganisationer, för att bli delaktiga och få likvärdigt inflytande i samhället på samma villkor. I rapporten konstateras det att det under året har det pågått en konsultation om en ny förordning för statsbidrag till riksorganisationer eller organisationer av riksintresse som företräder samer i minoritetspolitiken.

Länsstyrelsen rekommenderar regeringen att statsbidraget till riksorganisationer eller organisationer av riksintresse, enligt förordning (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter, säkerställs långsiktigt motsvarande minst 2024 års anslag. Sametinget har en liknande rekommendation till regeringen – att statsbidraget till samiska organisationer säkerställs långsiktigt motsvarande minst 2024 års anslag som nationella minoriteter erhåller enligt förordningen. Vidare rekommenderar Länsstyrelsen respektive Sametinget att organisationer som företräder judar och romer respektive samer tilldelas motsvarande medel för samråd som de som tilldelas Sverigefinländarnas delegation och Svenska Tornedalingars Riksförbund.

Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken

Som tidigare har nämnts har en särskild utredare haft i uppdrag att närmare analysera och föreslå hur ansvaret för samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken ska organiseras (dir. 2018:86). Utredningens betänkande Högre växel i minoritetspolitiken – Stärkt samordning och uppföljning (SOU 2020:27) överlämnades i maj 2020. I utredningen föreslås bl.a. att Institutet för språk och folkminnen ska ansvara för fördelning av statsbidraget till organisationer som företräder minoriteter samt övriga uppgifter enligt förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter.

Utredningen har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Ökat stöd till de nationella minoriteternas organisering

Under perioden 2022–2024 har genom riksdagens beslut anslaget 7.1 Åtgärder för nationella minoriteter, inom Utgiftsområde 1 Rikets styrelse, ökat med 90 miljoner kronor årligen (prop. 2021/22:1 utg.omr. 1, bet. 2021/22:KU1, rskr. 2021/22:65–72). Medel tillförs bl.a. för att stödja de nationella minoriteternas organisering. I budgetpropositionen för 2022 anför regeringen att de nationella minoriteterna behöver förutsättningar för och möjlighet till inflytande och delaktighet för att bidra till ökad egenmakt.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om stöd till minoritetsorganisationer, senast våren 2023 (bet. 2022/23:KU28). I sitt ställningstagande framhöll utskottet vikten av att minoriteternas organisationer har ekonomiska och praktiska möjligheter att bedriva sin verksamhet. Utskottet konstaterade

bl.a. att stödet till nationella minoriteters organisering hade ökat under perioden 2022–2024. Utskottet såg inte anledning att förordna något tillkännagivande med anledning av förslagen. Företrädare för Centerpartiet och Miljöpartiet reserverade sig.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser liksom tidigare att det är viktigt att minoriteternas organisationer har ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva sin verksamhet. Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och noterar därtill att alla organisationer som företräder de nationella minoriteterna i och med förordningen om statsbidrag till samiska organisationer får likvärdiga förutsättningar för bidragsgivningen. Motionsyrkandena avstyrks därmed.

Samisk rätt till mark och vatten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om samisk rätt till mark och vatten.

Jämför reservation 9 (MP).

Motionen

I kommittémotion 2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 10 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om en stärkt samisk rätt till mark och vatten. Enligt motionärerna finns det behov av förtydliganden inom berörda lagar. Vidare förordas i yrkande 11 ett tillkännagivande om den nya renskötselutredningen. Motionärerna framhåller bl.a. behovet av en lagstiftning som ger hela det samiska folket de rättigheter som följer av de internationella konventioner som Sverige har ställt sig bakom samt vikten av att hitta en modell som fungerar bra på lång sikt och tar alla relevanta intressen i beaktande.

Bakgrund och pågående arbete

Girjasdomen

Högsta domstolen meddelade dom i målet mellan Girjas sameby och staten den 23 januari 2020 (T 853-18). Målet gällde huruvida samebyn trots lagregleringen i rennäringslagen hade ensamrätt att upplåta småviltsjakt och fiske på samebyns område ovanför odlingsgränsen. Enligt samebyn har den sådan ensamrätt såväl enligt rennäringslagen som på grund av sedvana eller urminnes hävd. Staten hävdade att staten i egenskap av fastighetsägare ensam innehar jakträtten och fiskerätten i området, inklusive rätten att upplåta jakt

och fiske till andra. Högsta domstolen ansåg att rennäringslagen inte gav samebyn rätt att upplåta jakt och fiske på det område där samebyn bedriver renskötsel, men att samebyn ändå har en ensamrätt att upplåta jakt och fiske som en följd av urminnes hävd. Högsta domstolen prövade inte frågan om äganderätten till området.

Den 20 februari 2020 antog Sametingets plenum ett uttalande med anledning av Girjasdomen. Av uttalandet framgår bl.a. följande:

Sametinget anser att det måste tillsättas en parlamentarisk utredning med syfte att skapa en modern samepolitik och anpassa lagstiftningen i samiska rättsfrågor till urminnes hävd, sedvana, gällande rättspraxis och till att det samiska folket är både ett folk och ett urfolk med de rättigheter som medföljer. Utredningen måste ha ett deltagande av samtliga riksdagspartier och en genomgående bred samisk representation. Sametinget måste knytas till den parlamentariska utredningen. Samtliga partier i Sametinget ska ges möjlighet att medverka i Sametingets dialog med den parlamentariska utredningen.

Översyn av rennäringslagen

Regeringen meddelade i juli 2020 att en utredning skulle tillsättas för att se över rennäringslagstiftningen. Regeringen menade att Högsta domstolens dom i Girjasålet tydliggjorde att rennäringslagen från 1971 behöver ses över och anpassas till dagens samhällsstruktur. Regeringen bjöd in till digitala sakråd och möten inför översynen av rennäringslagstiftningen – med syftet att inhämta synpunkter innan man tog fram direktiv till utredningen.

Regeringen beslutade den 20 maj 2021 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté, Renmarkskommittén (N2021:02), med uppdraget (dir. 2021:35) att lämna ett förslag till en ny renskötsellag som ska ersätta den nuvarande rennäringslagen (1971:437). Kommittén ska även analysera det samiska folkets rätt till jakt och fiske – såväl för de samer som i dag är medlemmar i samebyar som för dem som inte är det. De förslag som lämnas ska vara förenliga med Högsta domstolens slutsatser i Girjasdomen (NJA 2020 s. 3) och med Sveriges folkrättsliga förpliktelser. Kommittén ska bl.a.

- bedöma inom vilka delar av statligt ägd mark dels inom åretruntmarkerna, dels ovanför den s.k. lappmarksgränsen när renskötsel är tillåten där, som samebyar i förhållande till staten genom urminnes hävd har ensamrätt att upplåta småviltsjakt och fiske
- ta ställning till om ensamrätten till upplåtelser av jakt enbart gäller småviltsjakt eller om den gäller allt vilt
- föreslå hur samebyarna bör vara organiserade
- bedöma om en förlikningsmekanism bör inrättas för att lösa tvister mellan samebyar, markägare och andra nyttjanderättshavare till mark som har med frågor om renskötselrätt att göra
- modernisera språket och förtydliga terminologin i renskötsellagstiftningen

- analysera om en rätt till jakt och fiske även tillkommer de sameer som inte är medlemmar i samebyar, och vid behov föreslå författningsreglering eller andra åtgärder för att säkerställa den rätten
- föreslå de ändringar som kan krävas i annan lagstiftning om hänsyn till renskötseln.

Den 16 juni 2022 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv (dir. 2022:58) mot bakgrund av ett tillkännagivande från riksdagen (bet. 2020/21:MJU22, rskr. 2020/21:410). I enlighet med tillkännagivandet ska kommittén

- under sitt arbete med att ta fram sina förslag ta hänsyn, förutom till samernas rättigheter, även till den övriga lokalbefolkningens, däribland den nationella minoriteten tornedalingar, och övriga invånarens kultur, traditioner, intressen och behov av att kunna jaga och fiska samt till annan näringsverksamhet såsom skogsbruk och turism
- lämna nödvändiga författningsförslag eller förslag till andra åtgärder som kan motiveras av tilläggsdirektiven.

I juni 2023 överlämnade Renmarkskommittén delbetänkandet Jakt och fiske i renbetesland (SOU 2023:46) till regeringen. I betänkandet redovisas bl.a. den del av uppdraget som handlar om att utreda inom vilka delar av statligt ägd mark som samebyar har ensamrätt i förhållande till staten att upplåta småviltsjakt och fiske, och om denna ensamrätt omfattar jakt på annat vilt än småvilt. Enligt kommitténs bedömning bör staten, i avvaktan på en permanent reglering av upplåtelsebestämmelserna i rennäringslagen, fortsätta upplåta småviltsjakt och fiske på mark under statens omedelbara disposition så länge det inte har fastställts i en dom som fått laga kraft att någon annan har bättre rätt. I några delar föreslår kommittén ändringar redan i den tillfälliga regleringen. Dessa föreslås träda i kraft den 1 juli 2024. Dessutom har kommittén funnit att det redan nu bör lämnas en redogörelse för kommitténs nuvarande syn på hur upplåtelser av småviltjakt och fiske bör hanteras i förlängningen, såvida inte några nya sakliga eller rättsliga förutsättningar framkommer. Detta för att principerna för en genomgripande slutlig reglering ska kunna diskuteras och förankras brett. Kommittén lämnar en sådan redogörelse i en bilaga. Delbetänkandet har remitterats och den sista dagen att besvara remissen är den 10 juni 2024.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 20 maj 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare avstyrkt motionsyrkanden om stärkt samisk rätt till mark och vatten (bet. 2018/19:KU24, bet. 2021/22:KU32, bet. 2022/23:KU28) med hänvisning till pågående arbete bl.a. med anledning av Girjasdomen och att en parlamentariskt sammansatt kommitté, Renmarkskommittén, bl.a. har i uppdrag att analysera det samiska folkets rätt till jakt och fiske. Vid den senaste behandlingen reserverade sig företrädare för Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare avstyrkt liknande förslag i motionsyrkanden med hänvisning till Girjasdomen och Renmarkskommitténs pågående arbete. Utskottet konstaterar att Renmarkskommittén har lämnat ett delbetänkande till regeringen. Beredningen av betänkandet bör inte föregripas. Utskottet vidhåller sina tidigare ställningstaganden och därmed avstyrks motionsyrkandena.

Gemensam vallag för de nordiska sameparlamenten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om gemensam vallag för de nordiska sameparlamenten.

Motionen

I motion 2023/24:1854 förordar Isak From (S) ett tillkännagivande om att det i god tid före 2028 ska införas en ny gemensam vallag för de tre nordiska sameparlamenten.

Gällande rätt

Bestämmelser om val till Sametinget finns i 3 kap. sametingslagen (1992:1433). I lagen framgår bl.a. att val till Sametinget ska hållas vart fjärde år och att valdagen är tredje söndagen i maj. Vidare finns bl.a. bestämmelser om rösträtt, kandidater, valsedlar och röstning.

Bakgrund och pågående arbete

Förslag om tydligare regler för val till Sametinget

Den 14 mars överlämnade regeringen proposition 2023/24:92 Tydligare regler för val till Sametinget till riksdagen. Propositionen har hänvisats till konstitutionsutskottet och kommer att beredas av utskottet under våren 2024 (bet. 2023/24:KU24). I propositionen föreslår regeringen ändringar i sametingslagen (1992:1433) som avser val till Sametinget. Regeringen föreslår bl.a. att

- reglerna om anmälan och registrering inför val förtydligas
- det införs ett skydd för beteckningar som liknar skyddet för partibeteckningar i allmänna val
- bestämmelserna om röstning och röstmottagning, vallokaler, rösträkning och mandatfördelning vid sametingsval förtydligas.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2024.

I propositionen framgår det att Valmyndigheten i en hemställan till regeringen (Ku2017/02354) redovisade behov av ändringar i regleringen av val till Sametinget. Med anledning av behoven utarbetades promemorian Frågor om val till Sametinget (Ds 2023:4) inom Kulturdepartementet. Promemorian har remissbehandlats och ligger till grund för propositionen.

Skrivelse från Sametinget

I december 2018 gav Sametinget in en hemställan till regeringen om ändringar i sametingslagens (1992:1433) bestämmelser om val till Sametinget (dnr Ku2018/02294). I skrivelsen begärdes drygt tio ändringar varav en var att överväga inrättandet av ett gemensamt nordiskt samiskt valprövnings- och valövervakningsorgan. Av skrivelsen framgår det att Samiskt Parlamentariskt Råd den 15 maj 2018 hade beslutat om att tillsätta en utredning om samordning av sametingsvalen i Finland, Norge och Sverige som därmed också skulle ha möjlighet att se över behovet i denna fråga.

I samband med regeringens beslut om proposition 2023/24:92 Tydligare regler för val till Sametinget avslutades bl.a. ärendet med Sametingets hemställan.

Utredning av Samiskt parlamentariskt råd

Frågan om en samordning av sametingsvalen i Finland, Norge och Sverige med en gemensam valdag har utretts på uppdrag av Samiskt parlamentariskt råd (SPR). Ärendet har behandlats av SPR samt parlamentarikerkonferensen i Árviesjávrrrie den 31 maj 2023 då en handlingsplan antogs som gäller fram till nästa möte. Prioriterade verksamhetsområden i handlingsplanen är bl.a. samordning av sametingsvalen i Finland, Norge och Sverige (2.4). Målet är att samordna sametingsvalen. SPR rekommenderade att Sametingen behandlar ärendet internt. Sametinget i Sverige och Sametinget i Finland har behandlat ärendet, det återstår fortfarande för Sametinget i Norge att behandla det.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det nyligen har genomförts en översyn av sametingslagen i den del som avser val till Samtinget mot bakgrund av att Valmyndigheten påtalat att det fanns behov av ändringar. Regeringen har överlämnat propositionen Tydligare regler för val till Sametinget till riksdagen och utskottet kommer att bereda propositionen i vår. Utskottet ser inte skäl att förorda något tillkännagivande om en gemensam vallag för de nordiska sameparlamenten. Motionsyrkandet avstyrks.

Sametinget och samiskt självstyre

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om Sametinget och samiskt självstyre.

Jämför reservation 10 (V) och 11 (MP).

Motionerna

I kommittémotion 2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 3 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en parlamentariskt sammansatt utredning för att utreda ett utökat samiskt självstyre och Sametingets dubbla roller.

I kommittémotion 2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 7 förordar motionärerna ett tillkännagivande om en översyn av Sametingets konstruktion. Vidare föreslås i yrkande 8 ett tillkännagivande om att påskynda arbetet med en samisk parlamentsbyggnad. I motionen anförs att Sametinget i slutet av januari 2022 gav in en hemställan till regeringen med en begäran om finansiering för det fortsatta arbetet med parlamentsbyggnaden och att regeringen ännu inte har återkommit i frågan.

Bakgrund och pågående arbete

Statskontorets analys av Sametinget

Den 23 mars 2023 beslutade regeringen att ge Statskontoret i uppdrag att utföra en analys av Sametingets verksamhet samt att föreslå åtgärder (Ku2023/00440). I uppdraget ingick det att analysera om Sametinget fullgör sitt uppdrag och hur myndigheten använder sina resurser samt analysera om Sametingets ledning, styrning och uppföljning är ändamålsenlig. Statskontoret redovisade uppdraget den 24 november 2023 i rapporten Självbestämmande på pappret men inte i praktiken? Analys av ledningen, styrningen och uppföljningen av Sametinget (2023:17). Statskontoret bedömer att Sametinget till stor del fullgör sitt uppdrag inom områdena språk, kultur och information om samiska förhållanden. Däremot noterar myndigheten flera brister inom rennärlingsområdet. Analysen visar även att Sametingets ledning, styrning och uppföljning inte är ändamålsenlig. Statskontoret anser vidare att regeringens styrning begränsar Sametingets handlingsutrymme och möjligheten att bedriva verksamheten effektivt och rättssäkert. Sammantaget bedömer Statskontoret att det finns skäl att se över Sametingets organisationsform. Samtidigt ser myndigheten att ett sådant förslag skulle kunna få negativa effekter för den samiska kulturen, det samiska folket och för vissa samhällsprojekt. Det finns därför enligt Statskontoret starka skäl att försöka komma till rätta med problemen inom ramen för den nuvarande organisationsformen. Bedömningen är att regeringen och Sametinget behöver

en gemensam och sammanhållen plan för att väsentligt förbättra ledningen, styrningen och uppföljningen av Sametinget och skapa bättre förutsättningar för självbestämmande och en väl fungerande verksamhet. Vidare är bedömningen att planen behöver inkludera åtgärder både från regeringen och Sametinget. Statskontoret föreslår att regeringen

- tar bort ett uppdrag, ett åiterrapporteringskrav och ett finansiellt villkor i Sametingets regleringsbrev
- renodlar sin finansiering av Sametingets verksamhet så att förvaltningsanslaget finansierar samtliga verksamhetskostnader
- ser över vilka uppdrag till Sametinget som i stället kan vara långsiktiga uppgifter
- på sikt analyserar och bedömer om Sametinget har tillräckligt med resurser för att bevaka samiska intressen i samhällsplaneringen
- ger Statskontoret i uppdrag att följa upp och utvärdera Sametingets förändringsarbete
- med utgångspunkt i de resultat som en eventuell utvärdering visar tar ställning till om regeringen ska se över Sametingets organisationsform eller gå vidare med ytterligare förändringar av den egna styrningen av myndigheten.

Vidare föreslår Statskontoret att Sametinget

- ser över och uppdaterar sin interna reglering och andra styrdokument så att de blir mer heltäckande, bättre samordnade, färre och tydligare
- enas om och beslutar hur centrala verksamhets- och planeringsprocesser ska se ut så att de blir stabila över mandatperioderna
- utvecklar sitt arbete med verksamhetsplanering, årsredovisning och budgetunderlag, inklusive att få ordning på och förbättra redovisningen av prestationer och kostnader samt resultatanalysen i årsredovisningarna.

Statskontorets rapport bereds inom Regeringskansliet.

Skriftlig fråga om brister i Sametingets verksamhet

Den 28 februari 2024 besvarade statsrådet Parisa Liljestränd (M) en skriftlig fråga om brister i Sametingets verksamhet (fr. 2023/24:640). Av svaret framgår det bl.a. att Sametinget i regleringsbrevet för 2024 har fått i uppdrag att senast den 1 oktober 2024 redovisa vilka åtgärder de vidtar med anledning av Statskontorets rapport (2023:17). Statsrådet framhåller att det vilar ett betydande ansvar på Sametinget att åtgärda de problem som Statskontoret pekar på och att hon i sin dialog med Sametinget varit tydlig med detta. Regeringen följer utvecklingen noga och Statskontorets rapport bereds inom Regeringskansliet. Statsrådet utesluter inte att fler åtgärder kan komma att vidtas.

En ny sametingsbyggnad

I början av 2019 beslutade Sametingets plenum att Sametingets parlamentsbyggnad ska byggas i Östersund. I en hemställan till regeringen i början av januari 2022 begär Sametinget att regeringen ska bevilja Sametinget finansiering av det fortsatta arbetet med parlamentsbyggnaden samt att Statens fastighetsverk ska få i uppdrag att stödja Sametinget i den fortsatta processen med förstudien och projektering av parlamentsbyggnaden. Sametinget framhåller att de emotser att regeringen skyndsamt hanterar hemställan.

Hemställan bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen avstyrkt motionsyrkanden om Sametingets konstruktion. Våren 2012 och 2015 (bet. 2011/12:KU17 och bet. 2014/15:KU16) framhöll utskottet att det är väsentligt att Sametingets roller som folkvalt organ och myndighet under regeringen hålls isär på ett för allmänheten tydligt sätt, och utgick från att regeringen även fortsättningsvis skulle ägna frågan den uppmärksamhet som krävs.

Utskottet har vidare även avstyrkt motionsyrkandena med hänvisning till att regeringen har uttryckt sin avsikt att stärka Sametinget (bet. 2011/12:KU17, bet. 2014/15:KU16 och bet. 2018/19:KU24) eller vidtagit åtgärder för att stärka Sametinget (bet. 2017/18:KU32).

Våren 2023 (bet. 2022/23:KU28) avstyrkte utskottet ett yrkande om att det ska genomföras en organisatorisk analys av Sametingets konstruktion med hänvisning till att Statskontoret nyligen hade fått i uppdrag att genomföra en analys av Sametingets verksamhet och föreslå åtgärder.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att Sametinget har fått i uppdrag att redovisa vilka åtgärder de vidtar med anledning av Statskontorets rapport. I fråga om en ny sametingsbyggnad noterar utskottet att Sametingets hemställan bereds inom Regeringskansliet. Utskottet ser mot denna bakgrund inte skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionsyrkandena. Yrkandena avstyrks.

Samernas språk och kultur

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om satsningar på samernas språk och kultur samt en samisk språklag.

Jämför reservation 12 (MP) och 13 (V, MP).

Motionerna

Satsningar på samernas språk och kultur

I kommittémotion 2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 15 förordar motionärerna ett tillkännagivande om satsningar på språk, utbildning och kultur. I motionen framhålls bl.a. att det behövs ytterligare åtgärder för att revitalisera och stärka samiska språk och ett stärkt stöd till Sametinget.

En samisk språklag

I kommittémotion 2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 6 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att regeringen ska tillsätta en utredning för att i nära samarbete med Sametinget och det samiska samhället ta fram ett förslag till samisk språklag.

Även i kommittémotion 2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 17 lämnar motionärerna ett förslag till tillkännagivande om att regeringen ska tillsätta en utredning som lämnar förslag på en samisk språklag.

Gällande ordning

Språklagen

Enligt 7 § språklagen (2009:600) är de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Enligt 8 § har det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Vidare framgår det av 14 § att den som tillhör en nationell minoritet ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Den 1 januari 2010 ersatte den nya lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området i enlighet med förslagen i 2009 års minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I lagen föreskrivs vissa grundläggande rättigheter för samtliga fem nationella minoriteter i Sverige och vissa särskilda rättigheter för finsk-, samisk- och meänkielitalande.

Enligt förordningen (2009:1299) har Sametinget uppföljningsansvar för lagens tillämpning när det gäller samiska och samer. Sametinget ska enligt 2 kap. sametingslagen (1992:1433) fastställa mål för och leda det samiska

språkarbetet. Sametinget har organiserat arbetet genom att skapa språkavdelningen för rådgivning och expertkunskap och Samiskt språkcentrum som har ansvar för utåtriktade aktiviteter och språkrevitalisering.

Enligt förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget är Sametinget förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur. Sametinget ska också följa, utvärdera och hålla regeringen informerad om bl.a. utvecklingen inom minoritetspolitiken och tillämpningen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk när det gäller samer och samiska.

Skollagen

I 8 kap. 10 § och 9 kap. 10 § skollagen (2020:800) regleras att förskolan respektive förskoleklassen ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål. Vidare fastställs i 10 kap. 7 § att en elev i grundskolan som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk. Motsvarande bestämmelser finns även för de övriga obligatoriska skolformerna (11 kap. 10 §, 12 kap. 7 § och 13 kap. 7 § skollagen). Sedan den 1 januari 2024 gäller bestämmelsen även elever i gymnasieskolan och den anpassade gymnasieskolan (15 kap. 19 § och 18 kap. 19 §). Dessförinnan fanns det inom dessa två skolformer ett krav på att eleven skulle ha goda kunskaper i minoritetsspråket för att bli erbjuden modersmålsundervisning. Ändringarna syftar till att främja ungdomars möjligheter att lära sig nationella minoritetsspråk och tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025 (prop. 2022/23:132, bet. UbU 2023/24:UbU3, rskr. 2023/24:29).

Bakgrund och pågående arbete

Skrivelse från Sametinget

Sametinget begärde i en skrivelse till regeringen den 8 februari 2021 att regeringen påbörjar ett lagstiftningsarbete för att ta fram en särskild lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter utifrån Sveriges folkrättsliga åtaganden (Ku2021/00385).

Skrivelsen bereds inom Regeringskansliet.

Handlingsprogram för minoritetsspråken

Regeringen beslutade i april 2022 om Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken (Ku2022/00886). Handlingsprogrammet åtföljs även av en särskild satsning på 90 miljoner kronor årligen 2022–2024 inom ramen för anslaget 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse. Handlingsprogrammet innehåller flera åtgärder med syfte att stärka och främja samiska, exempelvis förstärkt språkvård vid Sametinget, en utvidgning av verksamheten vid Samiskt språkcentrum och ett uppdrag till Sameskolstyrelsen. Handlingsprogrammet

omfattar åtgärder om totalt ca 40 miljoner kronor under 2022–2024 (prop. 2022/23:1 utg.omr. 1 s. 39).

Sanningskommission för det samiska folket

I november 2021 beslutade regeringen om att inrätta en kommitté i form av en sanningskommission, Sanningskommissionen för det samiska folket (Ku 2021:02), vilken ska kartlägga och granska den politik som förts gentemot samerna i ett historiskt perspektiv och dess konsekvenser för det samiska folket (dir. 2021:103). Kommissionen ska vidare synliggöra och sprida kunskap om samernas erfarenheter och kommissionens slutsatser samt lämna förslag på åtgärder som bidrar till upprättelse och främjar försoning och ett livskraftigt samiskt samhälle. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 december 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om satsningar på språk och kultur samt en samisk språklag har tidigare behandlats av kulturutskottet (bet. 2022/23:KrU8). I sitt ställningstagande betonade kulturutskottet vikten av att bevara och stärka och att öka tillgången till de nationella minoriteternas språk och kultur. Vidare uttalade kulturutskottet bl.a. att det avsåg att följa frågan noga men ansåg att det vid tidpunkten inte var aktuellt att föreslå något tillkännagivande till regeringen. Motionsyrkandena avstyrktes med hänvisning till det pågående arbetet och gällande lagstiftning.

Motionsyrkanden om satsningar på utbildning har tidigare behandlats och avstyrkts av utbildningsutskottet (bet. 2022/23:UbU6). I sitt ställningstagande hänvisade utskottet till den rättsliga regleringen av rätten till undervisning i minoritetsspråk och det pågående beredningsarbetet som utskottet inte ville föregripa.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis framhålla vikten av att bevara och stärka och öka tillgången till samernas språk och kultur. Av språklagen följer bl.a. att samer ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda samiska. Utskottet noterar det arbete som pågår och ser inte skäl att ta något initiativ i enlighet med det som förordas i motionsyrkandet om satsningar på samernas språk, utbildning och kultur.

Samiska är ett av de nationella minoritetsspråken och samer har genom språklagen, lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt skollagen flera rättigheter kopplat till samiska. Utskottet noterar att Sametingets skrivelse om en samisk språklag bereds inom Regeringskansliet. Därmed avstyrks motionsyrkandena med förslag på en sådan lag.

Försök med ett teckenspråkigt förvaltningsområde

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om försök med teckenspråkigt förvaltningsområde.

Jämför reservation 14 (MP).

Motionen

I motion 2023/24:2679 av Camilla Hansén m.fl. (MP) yrkande 5 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att utse Örebro kommun till försökskommun för teckenspråkigt förvaltningsområde.

Gällande ordning

Det svenska teckenspråket betraktas inte som nationellt minoritetsspråk i svensk lagstiftning.

Enligt 7 § språklagen (2009:600) är de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Enligt 8 § har det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Av 9 § följer att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

I lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk finns bestämmelser om förvaltningsområden. Det finns förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska, och inom dessa områden råder stärkta rättigheter för enskilda i fråga om rätten att använda finska, meänkieli respektive samiska i kontakter med förvaltningsmyndigheterna. Andra kommuner än de som räknas upp i lagstiftningen kan ansöka om att få ingå i förvaltningsområdet för finska, meänkieli eller samiska. Beslut att en kommun ska få ingå i ett förvaltningsområde fattas av regeringen.

Bakgrund

Efter förslag av den dåvarande regeringen erkände Sveriges riksdag 1981 det svenska teckenspråket som dövas förstaspråk. Genom detta beslut gavs det svenska teckenspråket officiell status som språk och ställning som undervisningsspråk vid undervisning av döva och hörselskadade (prop. 1980/81:100 bil. 12).

Regeringen beslutade i januari 2000 att ratificera Europarådets minoritetsspråkskonvention. De språk som omfattas för svensk del är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. I den proposition som låg till grund för riksdagsbeslutet om ratificering framhölls att ett minoritetsspråk ska vara annorlunda än det officiella språket (prop. 1998/99:143 s. 33). När det gäller teckenspråket konstaterades att det i och för sig är annorlunda än det officiella språket och används sedan 1875. Vidare är teckenspråket en viktig del av de

dövas kultur. Trots detta är det enligt propositionen uppenbart att teckenspråket inte kan anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen, som bygger på språkets anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. De skäl som finns för att stödja teckenspråket ligger vid sidan av konventionens syfte. Regeringen konstaterade också att inget land vid den aktuella tidpunkten hade omfattat teckenspråket vid sin ratifikation av minoritetsspråkskonventionen.

I proposition 2005/06:2 om en samlad svensk språkpolitik gavs i språkvårdshänseende teckenspråket samma ställning som de fem nationella minoritetsspråken. Regeringen anförde bl.a. att den nya språkvårdsorganisationen bör få i uppgift att utveckla och främja vården av nationella minoritetsspråk och teckenspråk samt ha till uppgift att överblicka villkoren för samtliga språk som talas i landet.

Utredningen Översyn av teckenspråkets ställning lämnade två betänkanden. Dels delbetänkandet Teckenspråk och teckenspråkiga – Kunskaps- och forskningsöversikt (SOU 2006:29), dels slutbetänkandet Teckenspråk och teckenspråkiga – Översyn av teckenspråkets ställning (SOU 2006:54). I slutbetänkandet lämnar utredaren ett flertal förslag, bl.a. att det svenska teckenspråket bör tillerkännas en folkrättslig ställning i det svenska samhället som motsvarar den ställning som de nationella minoritetsspråken har fått, att Sverige bör verka för att teckenspråk i nordiska sammanhang tillerkänns en ställning som motsvarar nationella minoritetsspråk i de nordiska länderna samt att Sverige även inom Europarådet bör verka för en konvention eller stadga som ger de europeiska teckenspråken en ställning som motsvarar minoritetsspråkens (SOU 2006:54 s. 77). Utredaren anförde även att minoritetsspråkskonventionens syften bara till en del sammanfaller med behoven för svenskt teckenspråk och för de människor som är beroende av detta språk. Enligt utredarens bedömning behöver teckenspråket ett stöd som liknar – men inte sammanfaller med – det som erbjuds de nationella minoritetsspråken i minoritetsspråkskonventionen (SOU 2006:54 s. 92).

Under 2007 tillsatte regeringen Språklagsutredningen (dir. 2007:17 och dir. 2007:181) med uppdrag att utarbeta ett förslag till en språklag, där svenska språkets status regleras. Mot bakgrund bl.a. av förslagen från betänkandet Teckenspråk och teckenspråkiga (SOU 2006:54), att det svenska teckenspråket bör ges en ställning som motsvarar den som minoritetsspråken har genom Europarådets minoritetsspråkskonvention, föreslogs i betänkandet (SOU 2008:26) att det svenska teckenspråkets ställning bör regleras i språklagen. Riksdagen antog sedan en ny språklag (prop. 2008/09:153, bet. 2008/09:KrU9, rskr. 2008/09:271). Av lagen framgår det att det allmänna – liksom när det gäller minoritetsspråken – har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket (9 §).

I en riktlinje för arbetet med nationella minoriteter och minoritetsspråk som beslutats av kommunstyrelsen i Örebro kommun den 11 april 2023 framgår det att kommunen sedan tidigare har tagit beslut om att hantera även teckenspråkiga som en nationell minoritet och svenskt teckenspråk som ett

minoritetsspråk. Örebro kommun skickade i november 2019 in en skrivelse till Kulturdepartementet med en ansökan om att ingå i förvaltningsområde för teckenspråk. I ett svar från departementet i ärendet i juni 2020 anfördes att det, som kommunen också noterat i skrivelsen, inte finns något förvaltningsområde för teckenspråk. Vidare framgick det att det vid tidpunkten inte heller pågick någon översyn av gällande regelverk där frågan om fler förvaltningsområden kan aktualiseras. Det noterades dock som mycket positivt att Örebro kommun visar intresse för ett fördjupat arbete på området.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid behandlingen av propositionen Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143 s. 33) framhöll konstitutionsutskottet att när det gäller teckenspråket fanns det självfallet starka skäl för att det allmänna ska lämna sådant stöd som kan behövas för att främja de dövas möjligheter i skilda hänseenden. Som anförts i propositionen kunde det dock enligt utskottet inte anses att teckenspråket faller inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen med dess anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. Även om teckenspråket därför inte kunde omfattas av en ratifikation av minoritetsspråkskonventionen fanns det inte något som hindrade att frågan om åtgärder till stöd för teckenspråket övervägdes i något annat lämpligt sammanhang (bet. 1999/2000:KU6 s. 24).

Under våren 2001 behandlade utskottet ett flertal motioner som lyfte fram teckenspråkets ställning som minoritetsspråk (bet. 2000/01:KU14 s. 13 f.). Utskottet hänvisade till sin tidigare bedömning och gjorde inte någon annan bedömning. Utskottet ansåg således inte att teckenspråk skulle erkännas som minoritetsspråk. Utskottet ansåg emellertid att det var angeläget att teckenspråkets ställning sågs över. Utvecklingen under senare år, bl.a. arbetet inom ramen för Europarådets verksamhet, hade understrukt vikten av att teckenspråket har en stark ställning. Det var angeläget att de dövas och hörselskadades rättigheter när det gäller teckenspråket och teckenspråksinformation säkerställs. Enligt utskottets mening behövdes i detta syfte en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och litteratur. Utskottet tillstyrkte därmed helt eller delvis ett par motionsyrkanden och förordade ett tillkännagivande till regeringen i detta avseende. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2000/01:147). Regeringen tillkallade i december 2003 en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av teckenspråkets ställning med anledning av riksdagens tillkännagivande (dir. 2003:169). I och med detta ansåg regeringen att tillkännagivandet var slutbehandlat. Utskottet hade ingen annan uppfattning (bet. 2003/04:KU21). Utredningens slutsatser har redovisats ovan (SOU 2006:29 och SOU 2006:54).

Kulturutskottet välkomnade i sitt betänkande om språklagen (bet. 2008/09:KrU9) att teckenspråkets status skulle markeras i språklagen genom

att det allmännas särskilda ansvar för det svenska teckenspråket skulle slås fast.

Konstitutionsutskottet har även vid flera tillfällen under senare år behandlat motionsyrkanden om att regeringen borde utreda om svenskt teckenspråk ska bli minoritetsspråk (bet. 2017/18:KU32, 2018/10:KU24 och bet. 2022/23:KU28). Utskottet har i sina ställningstaganden konstaterat att det allmänna enligt språklagen har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket och anser att det finns starka skäl för att ett sådant stöd lämnas för att främja de dövas möjligheter i skilda hänseenden. Utskottet har dock vidhållit sin uppfattning att teckenspråket inte kan anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen med dess anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter och därmed avstyrkt motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om teckenspråk som minoritetsspråk. Enligt utskottets uppfattning kan teckenspråket inte anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen med dess anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter. Bestämmelser om förvaltningsområden finns i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och förvaltningsområden finns för finska, meänkieli och samiska.

Enligt språklagen har det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket och utskottet har också tidigare uttalat att det finns starka skäl för att ett sådant stöd lämnas för att främja de dövas möjligheter i skilda hänseenden. Utskottet ser positivt på de åtgärder som vidtas på både statlig och kommunal nivå för att göra detta möjligt.

Utskottet ser inte skäl att förorda något tillkännagivande med anledning av förslaget. Motionsyrkandet avstyrks.

Motioner som bereds förenklat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår de motioner som beretts i förenklad ordning.

I motioner från allmänna motionstiden 2023/24 har det väckts förslag i frågor om romsk inkludering, sanningskommissionen för det samiska folket, samepolitiken, rättigheter för nationella minoriteter och urfolk, äldvåldskans ställning, teckenspråk som minoritetsspråk, informationscentrum om nationella minoriteter, utvärdering av konsultationslagen, genomförande, tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken och kontaktyta för dialog mellan Sametinget och riksdagen.

Dessa motionsyrkanden rör samma eller i huvudsak samma frågor som utskottet har behandlat tidigare under valperioden, se betänkandet 2022/23:KU28. Utskottet avstyrker därför dessa motionsyrkanden. Tidigare ståndpunkter framgår av det nämnda betänkandet.

Reservationer

1. Judiskt liv i Sverige, punkt 1 (SD)

av Matheus Enholm (SD) och Victoria Tiblom (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 9 och

bifaller delvis motion

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 15.

Ställningstagande

Vi ser allvarligt på den ökande antisemitismen i Sverige. I Malmö har ett flertal judar flyttat på grund av det hat och de hot de möts av när de är öppna med sin judiska tro eller kultur. För att underlätta och stärka judiskt liv i Sverige anser vi att det bör genomföras åtgärder för att stärka den judiska gruppens rättigheter i hela landet. Eftersom den judiska gruppen fortfarande förföljs i delar av Sverige och faller offer för brott med hatiska motiv anser vi att regeringen ska se över vilka möjligheter som finns för att stärka den judiska gruppens rättigheter i Sverige och underlätta judiskt liv i hela Sverige.

2. Judiskt liv i Sverige, punkt 1 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 15 och

bifaller delvis motion

2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 9.

Ställningstagande

Vi är bekymrade över det läge som råder, där den judiska minoriteten i Sverige befinner sig i en allt sämre situation ur säkerhetssynpunkt. Våra partier har verkat för att öka säkerheten för judiska församlingar i Sverige. Det straffrättsliga skyddet mot hatpropaganda på rasistiska grunder är starkt i Sverige, men det finns anledning att se över behovet av förstärkningar. Den förra regeringen tillsatte en utredning som nu har föreslagit en kriminalisering av bl.a. offentlig förnekelse av Förintelsen, folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser (SOU 2023:17). Regeringen har nyligen överlämnat propositionen En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp (prop. 2023/24:93). Vi vill framhålla vikten av att frågan regleras.

Synligheten för jiddisch och jiddischkulturen är i vissa fall mer komplex än vad som är fallet för många andra minoritetsspråk, och detta beror på att det bland många personer med judisk bakgrund finns en oro för den egna säkerheten som kan motverka benägenheten att öppet visa sin judiska identitet. Det är därför angeläget att genomföra satsningar på att främja och synliggöra jiddisch som ett nationellt minoritetsspråk samt att synliggöra judiskt kulturliv. En särskild utredare har haft i uppdrag att lämna förslag till en nationell strategi för stärkande av judiskt liv i Sverige och ett förslag på en sådan strategi har nyligen överlämnats till regeringen. Vi vill framhålla vikten av att slutsatserna från denna utredning beaktas. För att säkra fortlevnaden och utvecklingen av judiskt liv i Sverige anser vi att det är viktigt att ta fram en samlad beskrivning av förutsättningarna för den judiska minoriteten. I detta bör det ingå en kartläggning av hinder och möjligheter för judar.

Regeringen bör verka i riktning med det anförda.

3. Stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset, punkt 3 (SD)

av Matheus Enholm (SD) och Victoria Tiblom (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anføres i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 12,
bifaller delvis motion

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 17 och
avslår motion

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 18.

Ställningstagande

Samerna erhöll status som ett urfolk i Sverige 1977. Den utredning som föregick regeringens proposition 1976/77:80 om insatser för samerna hade dock inte till uppgift att utreda om det kunde finnas andra grupper som uppfyller kriterierna för urfolk. Frågan om andra gruppers status har t.ex. väckts av Svenska Tornedalingars Riksförbund som 2020 i en skrivelse till regeringen framförde ett önskemål om att regeringen skulle låta utreda huruvida även tornedalingar, kväner och lantalaiset uppfyller kraven för att anses vara ett urfolk. En önskan som inte hörsammades av den dåvarande regeringen.

Regeringen bör tillsätta en utredning med ett brett uppdrag att se över om det kan finnas andra grupper i Sverige som likt samerna uppfyller kraven för att anses utgöra ett urfolk i enlighet med ILO:s konvention nr 169.

4. Stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset, punkt 3 (MP)

av Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 17 och 18 samt avslår motion

2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 12.

Ställningstagande

I dag är samerna den enda folkgrupp i Sverige som formellt erkänns som urfolk. Jag menar att definitionen av urfolk så som den kommer till uttryck i ILO:s konvention (169) om ursprungsfolk och stamfolk inte utesluter att det skulle kunna finnas fler folk med samma anspråk på att ses som urfolk. Det är väl belagt att tornedalingar, kväner och lantalaiset har levt i Sverige under en mycket lång tid. Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T) har begärt att regeringen ska erkänna tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk enligt artikel 1 i ILO-konvention 169. En sådan status skulle innebära ett folkrättsligt och formellt erkännande och bidra till att bevara och utveckla språket, identiteten och kulturen.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning som tar ställning till om dessa grupper bör tillerkännas status som urfolk.

Vidare behöver tornedalingarnas kultur och historia synliggöras och rätten till meänkieli stärkas. Ett led i detta är att öka tillgången till undervisning inom

språket som i dag begränsas till enstaka platser. Därtill vill vi framhålla betydelsen av att omhänderta slutsatserna från sannings- och försoningskommissionen för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalningar, kväner och lantalaiset för att ta konkreta steg mot försoning. Här finns lärdomar att dra från andra länder, vars arbete med sannings- och försoningsprocesser mellan stat och minoriteter eller urfolk kommit längre.

Regeringen bör verka i riktning med det anförda.

5. Genomförandet av FN:s urfolksdeklaration, punkt 4 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 2 och

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 9.

Ställningstagande

FN:s urfolksdeklaration antogs 2007 av FN:s generalförsamling. Detta kan ses som en historisk milstolpe i kampen för erkännandet av urfolkens mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. FN:s råd för mänskliga rättigheter noterade 2010 att Sverige stöder urfolksdeklarationen men inte tillämpar de rättigheter som den innehåller. Sverige rekommenderades att genomföra deklarationen och etablera mekanismer för detta i samarbete med det samiska folket. Vidare har FN:s rasdiskrimineringskommitté kritiserat bristerna när det gäller samernas inflytande och framför allt bristen på fritt informerat samtycke. Sverige har haft över 15 år på sig att genomföra urfolksdeklarationen.

Sverige måste ta ett större ansvar för att genomföra och efterleva FN:s deklaration om urfolks och stamfolks rättigheter. För att stärka urfolksrätten krävs både politiska åtgärder och en stärkt lagstiftning, bl.a. i fråga om skydd av natur. Ett stärkt naturskydd är en förutsättning för att bevara urfolkens traditioner och levnadssätt, vilket också erkändes genom överenskommelsen från FN:s klimatkonferens 2015.

Vi anser att det är genant att ett land som Sverige bryter mot de grundläggande folkrättsliga principer som ska ge urinvånare möjligheten att upprätthålla sin kultur. Det är dags att Sverige omsätter internationella mål och principer i praktiken. Region Jämtland Härjedalen har tagit fram en strategi för att matcha urfolksdeklarationens rättigheter med regionens praktiska verksamhet och regelverk. Strategin innebär bl.a. att en samisk förening ska

bildas och verka som en dialogpart med regionstyrelsen, som en konsultationsordning på regional nivå. Regeringen bör uppmärksamma och utvärdera nämnda strategi för att se om det är en modell som bör utvecklas och spridas.

Regeringen bör snarast genomföra FN:s urfolksdeklaration.

6. Urfolksperspektivet i EU, punkt 5 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 24.

Ställningstagande

Många EU-beslut påverkar urfolket samerna lokalt, regionalt och nationellt. Sverige behöver därför aktivt bevaka och tillvarata samers intressen i olika EU-sammanhang. Det är också viktigt att samer är representerade i dessa sammanhang och att deras åsikter och perspektiv hörs, samtidigt som EU-institutionerna själva förbättrar sin kunskap om samiska frågor. Projektet Filling the EU-Sápmi knowledge gaps är ett gott exempel som borgar för stärkta band mellan EU och det samiska folket. Vi menar att Sverige har ett ansvar att uppmärksamma och stärka urfolksperspektivet inom EU. Sverige bör dessutom stödja initiativ som främjar ökat samiskt deltagande i EU-processer. Regeringen bör verka i riktning med det anförda.

7. Stöd till organisationer, punkt 6 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2490 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 31 och
avslår motion
2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 12.

Ställningstagande

Minoritetspolitiken ska genomföras tillsammans med de nationella minoriteterna, inte av andra för minoriteterna. Därför är delaktighet och inflytande ett av politikområdets tre delområden. Civilsamhällets betydelse för att vårda, värna och utveckla de nationella minoriteterna och minoritetsspråken kan knappast nog understrykas. Att organisationer inom civilsamhället har ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva en bra verksamhet är därför av stor vikt för att minoritetspolitiken ska kunna genomföras i praktiken. Regeringen bör därför verka i linje med detta.

8. Stöd till organisationer, punkt 6 (MP)

av Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 12 och
avslår motion

2023/24:2490 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 31.

Ställningstagande

De nationella minoriteternas föreningar och organisationer har, både lokalt och nationellt, en ytterst viktig roll för att minoritetspolitiken får genomslag. Samtidigt är dessa organisationer hårt pressade. Förväntningarna på de nationella minoriteternas föreningsliv som en källa till deltagande och kunskap är hög, samtidigt som föreningar och organisationer ofta saknar de ekonomiska och personella resurser som detta kräver. Det är glädjande att statsbidraget till organisationer som företräder nationella minoriteter äntligen har höjts kraftigt i och med förstärkningen av minoritetspolitiken under perioden 2022–2024. Regeringen behöver följa upp denna satsning med siktet inställt på att anslå permanenta medel efter 2024. De nationella minoriteterna ska vara självständiga i förhållande till staten. Det innebär att efter att vissa demokratiska grundregler har uppfyllts ska organisationerna själva få bestämma vad deras resurser ska användas till. Regeringen bör därför även verka för att säkerställa att EU-bidrag, som är öronmärkta för att stärka nationella och etniska minoriteter, går direkt till minoritetsorganisationer i stället för via medlemsstaterna.

9. Samisk rätt till mark och vatten, punkt 7 (MP)

av Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 10 och 11.

Ställningstagande

Rätten till mark och vatten för samiska intressen måste säkras och stärkas. Det är inskrivet i grundlagen men också en civil juridisk rättighet som grundar sig på urminnes hävd. Hänsynskrav finns inskrivet i andra lagstiftningar men tillämpningen brister. Därför krävs det förtydliganden i berörda lagstiftningar. Innebörden av Girjasdomen behöver tas om hand på ett tydligt sätt. Lagstiftningen behöver också vara i linje med aktuell urfolksrätt och ge det samiska folket de rättigheter som följer av de internationella konventioner som Sverige ställt sig bakom.

10. Sametinget och samiskt självstyre, punkt 9 (V)

av Jessica Wetterling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 3 och
avslår motion
2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 7 och 8.

Ställningstagande

I en utvärdering av handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna framgår det att FN:s särskilda urfolksrapportör 2011 påpekade behovet av att stärka Sametingets självständighet som självstyrande organ. Rapportören rekommenderade regeringen att tillsammans med Sametinget överväga flera områden där Sametinget kan ges ökad eller t.o.m. ensam beslutanderätt. Rapportören bedömde även Sametingets dubbla roller som både folkvald

församling och statlig förvaltningsmyndighet som särskilt problematiska, eftersom det innebär att tinget i sin roll som förvaltningsmyndighet kan tvingas genomföra beslut i konflikt med vad det i sin roll som folkvald församling anser vara bäst för samerna. Därför finns det behov av att göra en ordentlig utredning av frågan om ett utökat samiskt självstyre och Sametingets dubbla roller. Det är av särskilt stor vikt att det samiska folket både representeras och på andra sätt involveras och är delaktigt i en sådan utredning. Regeringen bör därför tillsätta en parlamentariskt sammansatt utredning för att utreda ett utökat samiskt självstyre och Sametingets dubbla roller.

11. Sametinget och samiskt självstyre, punkt 9 (MP)

av Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkandena 7 och 8 samt avslår motion

2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 3.

Ställningstagande

Det bör genomföras en organisatorisk översyn av Sametingets konstruktion. I dag är Sametinget både ett folkvalt parlament och en förvaltningsmyndighet under regeringen. Översynen bör genomföras i samråd med det samiska samhället och syfta till att se vad som kan göras för att utveckla och förtydliga organisationen, mandatet och ändamålet med Sametinget. Detta kan utgöra en del av en samepolitisk färdplan.

Vidare behöver arbetet med en samisk parlamentsbyggnad påskyndas. Det finns ett starkt symboliskt värde i att Sveriges andra folkvalda parlament – Sametinget – får en egen parlamentsbyggnad. Frågan diskuterades redan i samband med att Sametinget etablerades 1993. Den dåvarande statsministern Göran Persson gav 2004 ett löfte om en ny sametingsbyggnad. Efter en lång process beslutades slutligen 2019 att platsen för parlamentsbyggnaden ska vara i Östersund. Sametingets styrelse gav i januari 2022 in en hemställan till regeringen med en begäran om finansiering för det fortsatta arbetet med parlamentsbyggnaden. Regeringen har fortfarande inte återkommit. Nu behöver regeringen tydligt visa sitt stöd och tillsammans med Sametinget lägga en plan för kommande steg.

12. Satsningar på samernas språk och kultur, punkt 10 (MP)

av Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 15.

Ställningstagande

Det samiska språket och den samiska kulturen har på många platser i Sápmi helt eller delvis försvunnit. De samiska barnen drabbas hårt av att samhället inte klarar av att möta behoven av förskola och undervisning i och på samiska. Det krävs fortsatta satsningar på språk, utbildning och kultur. Samiska kulturinstitutioner behöver en tryggare ekonomisk grund och en större självständighet, flera behöver bidra till möjligheter att använda språken och det allmänna måste tillhandahålla relevant och korrekt information om de språkliga rättigheter som gäller de nationella minoriteterna. Vidare bör behovet av offentliga handlingar på samiska språk utredas i samråd med Sametinget.

Regeringen bör göra ytterligare satsningar på samiskt språk, utbildning och kultur.

13. En samisk språklag, punkt 11 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V) yrkande 6 och
2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 17.

Ställningstagande

Sametinget har i en skrivelse till regeringen 2021 begärt att regeringen påbörjar ett lagstiftningsarbete för att ta fram en särskild lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter utifrån Sveriges folkrättsliga åtaganden. Skrivelsen bereds fortfarande inom Regeringskansliet och det kan

noteras att inte mycket har hänt på området. En samisk språklag kan bidra till att bevara och stärka de samiska språken och även till att uppfylla Sveriges folkrättsliga åtaganden.

Regeringen bör tillsätta en utredning som lämnar förslag på en samisk språklag. Arbetet med att ta fram den nya lagen bör ske i nära samarbete och dialog med Sametinget och det samiska civilsamhället.

14. Försök med ett teckenspråkigt förvaltningsområde, punkt 12 (MP)

av Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2679 av Camilla Hansén m.fl. (MP) yrkande 5.

Ställningstagande

I Örebro kommun behandlar man teckenspråk som ett nationellt minoritets-
språk och 2017 ansökte kommunen om att bli förvaltningsområde. Ansökan
avslogs på grund av att svenskt teckenspråk inte är ett nationellt minoritets-
språk. Konsekvensen är att kommunen inte har rätt till statsbidrag för arbetet
med den teckenspråkiga gruppen utan får finansiera stödet till berörda
förvaltningar på annat sätt. Regeringen bör möjliggöra för Örebro kommun
och liknande kommuner som vill ligga i framkant när det gäller att stärka
teckenspråkets ställning genom att prova olika metoder, t.ex. att arbeta med
teckenspråk på liknande sätt som med nationella minoritetsspråk eller andra
sätt. Regeringen bör således utse Örebro kommun till försökskommun för
teckenspråkigt förvaltningsområde.

Särskilt yttrande

Judiskt liv i Sverige, punkt 1 (S)

Ida Karkiainen (S), Mirja Räihä (S), Per-Arne Håkansson (S), Peter Hedberg (S) och Mariya Voyvodova (S) anför:

Vi ser med stor oro på rapporter om en ökande antisemitism, såväl i Sverige som i andra länder. När antisemitiska vindar blåste starka på 1990-talet vidtog dåvarande statsminister Göran Persson flera åtgärder. Han tog bl.a. initiativ till en ny myndighet, Forum för levande historia, och till boken Om detta må ni berätta som skickades ut till alla familjer i Sverige med barn i grundskolan för att öka kunskapen om antisemitism. Efterföljande socialdemokratiskt ledda regeringar har fortsatt prioritera detta viktiga arbete, bl.a. genom att bjuda in till Malmö internationella forum för hågkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism, satsa på utbildning för att öka kunskapen om antisemitism och den judiska minoriteten, vidta olika åtgärder för att bekämpa hatbrott och öka säkerheten, inrätta ett museum i Stockholm om Förintelsen och tillsätta en utredning med uppdrag att ta fram en nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige.

Det pågår mycket arbete för att motverka antisemitismen och stärka judiskt liv i Sverige, men det behöver göras mer. Vi vill därför understryka betydelsen av att fullfölja och intensifiera detta viktiga arbete.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2023/24

2023/24:97 av Gudrun Brunegård och Mathias Bengtsson (båda KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i enlighet med Europarådets ministerråds rekommendation initiera en oberoende granskning gällande äldvaskans ställning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att redovisa vilka åtgärder som bör vidtas för att skydda äldvaskans överlevnad och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inleda en översyn av nu gällande minoritets- respektive språklag, i syfte att möjliggöra en lagstiftning där äldvaskan skulle kunna erkännas som ett s.k. landsdelsspråk utan att för den delen nödvändigtvis få del av allt som innefattas i minoritetslagstiftningen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2023/24:360 av Michael Rubbestad m.fl. (SD):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att på alternativt sätt tillgå nationella minoritetsspråk inom välfärdssektorn i de delar av landet som inte utgör förvaltningsområden och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta judiskt liv i hela Sverige och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att erkänna teckenspråk som ett minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att erkänna äldvaska som ett minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om urfolk i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:964 av Per Bolund m.fl. (MP):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ratificera ILO:s konvention 169 och ha en aktiv politik för att stärka urfolks rättigheter och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:989 av Lorena Delgado Varas m.fl. (V):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ratificera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:993 av Jessica Wetterling m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med ett förslag om att ratificera ILO-konvention 169 och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att FN:s urfolksdeklaration snarast bör implementeras i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en parlamentariskt sammansatt utredning för att utreda ett utökat samiskt självstyre och Sametingets dubbla roller och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att i nära samarbete med Sametinget och det samiska samhället ta fram ett förslag till samisk språklag och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:1524 av Amanda Lind m.fl. (MP):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta informationscenter om judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett kunskapslyft riktat till offentliganställda och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla kommuner ska få stöd för att kunna leva upp till sina skyldigheter enligt grundskyddet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att effektivisera uppföljningen av minoritetspolitiken och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka de långsiktiga förutsättningarna för minoriteternas organisationer och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka romers inkludering och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja judiskt liv i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en status för tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk och tillkännager detta för regeringen.

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att synliggöra tornedalingars kultur och historia och stärka rätten till meänkieli och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att satsa på sverigefinnarnas rätt till språk och kultur och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka urfolket samernas rättigheter och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:1839 av Carita Boulwén (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att erkänna svenska teckenspråket som nationellt minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:1854 av Isak From (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i god tid före 2028 införa en ny gemensam vallag för de tre nordiska sameparlamenten och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2036 av Sanna Backeskog m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en sanningskommission bör tillsättas om romernas situation i Sverige historiskt och i nutid och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en samepolitisk färdplan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka samordningen inom samepolitiken och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Sanningskommissionen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om konsultationsordningen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av Sametingets konstruktion och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att påskynda arbetet med en samisk parlamentsbyggnad och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att implementera urfolksdeklarationen och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt samisk rätt till mark och vatten och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om den nya renskötselutredningen och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om satsningar på språk, utbildning och kultur och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som lämnar förslag på en samisk språklag och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nordisk samekonvention och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ratifikation av ILO 169 och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska uppmärksamma urfolksperspektivet i EU och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2490 av Malin Björk m.fl. (C):

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det ökande behovet av en kontaktyta mellan Sametinget och Sveriges riksdag för större kunskap och förståelse för Sveriges folkrättsliga förpliktelser för urfolket samerna och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att svenskt teckenspråk ska bli nationellt minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att erkänna äldalskan som minoritets- eller landsdelsspråk och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga ökat stöd till minoritetsorganisationerna och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2679 av Camilla Hansén m.fl. (MP):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att stärka svenskt teckenspråks ställning och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utse Örebro kommun till försökskommun för teckenspråkigt förvaltningsområde och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2685 av Ida Karkiainen m.fl. (S):

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka möjligheten att ge äldalskan språkstatus och tillkännager detta för regeringen.